

Заклад вищої освіти «Український католицький університет»

Гуманітарний факультет

Кафедра культурології

Кваліфікаційна робота

на тему «Філософські і теологічні пошуки призначення в житті (на прикладі
фільму «Призначення», 2014 року)»

Виконала: студентка 4 курсу, групи ГКУ20-Б

Галузі знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальності 034 Культурологія

Освітньої програми «Культурологія»

Освітній ступінь Бакалавр

Мороз Т.М.

Керівник Павлишин А.С.

Рецензент

Львів – 2024 року

АНОТАЦІЯ

Робота присвячена дослідженню концепту призначення.

Перший розділ сконцентрований на аналізі концепту призначення з призми філософії. Опрацьовані праці Карла Густава Юнга, Ганса Ульріха Гумбрехта та інших теоретиків.

Другий розділ розкриває концепт призначення з теологічної оптики, представлений у працях Антоніо Джирланди та Річарда Суінберна. Ісус Христос розглянутий як метафора втіленого покликання, а також наведені аргументи на користь раціональності позиції існування Божого задуму щодо світу й конкретної людини.

У третьому розділі була здійснена спроба інтерпретації фільму «Призначення», 2014 року з порівняльним аналізом виведених із попередніх розділів метафор, пов'язаних із концептом призначення, з їхньою репрезентацією в кіно. Також зосереджувалась увага на рефлексії конфлікту Божого задуму й міри свободи волі людини.

Це дослідження може бути використане як відправна точка глибших пошуків інтерпретації концепту покликання; довідка з основними метафорами, пов'язаними з ним, що стане помічною для аналізу творів мистецтва як текстів культури; і як джерело супутніх запитань, пов'язаних із концептом.

Ключові слова: призначення, фільм «Призначення» (2014), свобода волі, Божий задум, кінематограф

Philosophical and theological searches for the predestination in life (on the example of the film «Predestination» (2014))

ABSTRACT

The work is devoted to the study of the concept of predestination.

The first chapter is focused on the analysis of the concept of predestination from the perspective of philosophy. The works of Carl Gustav Jung, Hans Ulrich Humbrecht and other theorists were studied.

The second chapter reveals the concept of predestination from the theological optics presented in the writings of Antonio Ghirlanda and Richard Swinburne. Jesus Christ is considered as a metaphor of the incarnated predestination, as well as arguments are given in favor of the rationality of God's plan in relation to the world and a specific person.

In the third chapter, an attempt was made to interpret the film «Predestination», 2014, with a comparative analysis of the metaphors derived from the previous chapters related to the concept of predestination with their representation in the film. Attention was also focused on the reflection of the conflict between God's plan and the degree of freedom of human will.

This study can be used as a starting point for deeper searches for interpretations of the concept of predestination; reference with the main metaphors associated with it, which will be helpful for the analysis of works of art as cultural texts referring to the concept of predestination and as a source of questions related to the studied concept.

Key words: predestination, the film «Predestination» (2014), freedom of the will, God's purpose, cinema

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I ФІЛОСОФСЬКА ПРИЗМА ПОГЛЯДУ НА ПРИЗНАЧЕННЯ В ЖИТТІ.....	11
1.1. Концепт призначення: етимологія і характеристики.....	11
1.2. Покликання в теорії особистості Карла Густава Юнга і теорії присутності Ганса Ульріха Гумбрехта.....	15
РОЗДІЛ II ТЕОЛОГІЧНА ПРИЗМА ПОГЛЯДУ НА ПРИЗНАЧЕННЯ В ЖИТТІ.....	37
РОЗДІЛ III КОНЦЕПТ ПРИЗНАЧЕННЯ У ФІЛЬМІ «ПРИЗНАЧЕННЯ», 2014 РОКУ.....	49
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	70

ФІЛОСОФСЬКІ І ТЕОЛОГІЧНІ ПОШУКИ ПРИЗНАЧЕННЯ В ЖИТТІ (НА ПРИКЛАДІ ФІЛЬМУ «ПРИЗНАЧЕННЯ», 2014 РОКУ)

Діалог принца Чарльза й Каміли Паркер–Боулз у серіалі «Корона»:

Чарльз: Сол Беллоу... Він написав “Людина поміж небом і землею”. Часом
почуваюсь як його герой. Він у нього існує поза часом, у дещо безглуздій безодні.

Каміла: Він теж принц?

Чарльз: Ні, він безробітний з Чикаго, якого мають призвати на війну. І йому
хочеться на війну, бо тоді в житті буде сенс.

Каміла: Хоча й, може загинути?

Чарльз: Так, ось як людині потрібен сенс.

ВСТУП

Фатум «призначення» (покликання) хвилював мислителів з давніх давен.

Платон писав про «другу навігацію» – словосполучення з лексики мореплавців, що означало перехід на ручне веслування, коли ущухає вітер.¹ Ішлося про метафору прояву свободи волі й взяття життя під контроль власного весла.

Северин Боецій, «перший філософ Середніх віків», у “Розраді від філософії”, писав про дилему людського покликання, що існує в рамках Божого передбачення усіх наших дій, однак, першопричиною цих дій все–таки вважав особисте волевиявлення.²

Кант був переконаний, що сенс перебування людини на Землі – це безкінечне запитування, у першу чергу, природи, а потім інших людей і себе. Отримуючи відповіді, ми можемо керувати діями, спираючись на заданий контекст. У такий спосіб відбувається еволюція, що й становить сенс буття.³

У Буддизмі шлях Сіддхартхи сигналізує нам, що призначення – в звільненні від страждань.⁴

Конфуціанство наголошує, аби ми не поводитись із людьми так, як не хотіли б, щоб поводитись із нами. Отже, покликання полягає у продукуванні добра.⁵

Зрештою частина теоретиків християнства позиціонує покликання, як спільний проект вільної людини й Бога.⁶

---

¹ Платон, Держава. Львів: Видавництво Апріорі, 2021. ст.67.

² Боецій, Розрада від філософій. Львів: Видавництво Апріорі, 2024. ст.112.

³ Іммануїл Кант, Критика чистого розуму. Київ: Видавництво Юніверс, 200. ст.58.

⁴ Bhikkhu Bodhi, trans. The Connected Discourses of the Buddha: A New Translation of the Samyutta Nikaya. (Boston: Wisdom Publications, 2000), p.27

⁵ Конфуціанські цінності та їх вплив на формування змісту морального виховання в Китаї у хх ст/ В.І. Трубіцина // Наука і освіта. – 2011. - №6. – ст.231

⁶ Антоніо Джірланда, Ключ до Біблії. Старий завіт, пер. П. Смук. Львів: Видавництво Свічадо, 2011. ст.34

З технологічним спалахом, **актуальність** теми покликання лише зростає, адже технології здатні переінакшити наше самовідчуття та ідентичності. У світі, де тебе можуть замінити у кількох сферах життя одразу, когось підсилити, а когось відсунути, в еру нової Холодної війни й постійної ядерної загрози, є потреба поміркувати про сенс життя.

Проблематика полягає в тому, що покликання існує як концепт нібито з апріорним визначенням, однак, яке конкретно значення стоїть за ним, незрозуміло.

Окрім класичних філософів, психологів і теологів, які підходять до призначення з гуманітарної призми, скажімо, Ріка Воррена⁷, Юліана Баггіні⁸, Девіда Чо⁹, фахівці з дуже непередбачуваних галузей також взялися за фатум. Наприклад, Річард Суінберн¹⁰ міркує про призначення і про Бога, відштовхуючись від логіки точних наук, Ендрю Гоффман і Джеймс Бернард Маккінон¹¹ обмислюють призначення в контексті екологічних проблем. Вони вважають, що покликання сучасних людей у тому, щоб зберегти Землю для майбутніх поколінь. Доктор Джо Диспенза¹² пояснює філософську дилему через опис роботи мозку, нейронних зв'язків та еволюційно зумовлених інстинктів.

Отже, стає видимо, наскільки варіативним є спосіб підійти до аналізу призначення. Проте, мене цікавить винятково філософсько–теологічна оптика, оскільки, **за моїми припущеннями**, за концептом покликання стоїть ідея контакту людини з трансцендентним, перетворення потенціального в актуальне задля відкриття сенсу життя. **Я хочу перевірити цю гіпотезу**, бодай в рамках маленької

---

⁷ Warren, Rick. The Purpose Driven Life. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2002.

⁸ Baggini, Julian. What's It All About? Philosophy. Oxford University Press, USA, 2005.

⁹ Cho, David. The covenant life. Find your God–Given Purpose in life, Resource Publications, 2020

¹⁰ Winburne, Richard. The Existence of God. New York: Oxford University Press, 2004.

¹¹ Hoffmann, Elizabeth J., and Katherine J. MacKinnon. Finding Purpose: Environmental Stewardship as a Personal Calling. New York: Oxford University Press, 20XX.

¹² Dispenza, Joe. Breaking the Habit of Being Yourself. Carlsbad: Hay House, 2012.

ділянки гуманітарного поля, дослідивши точки дотику й протиріччя щодо концепту призначення в обраних мною філософських і теологічних джерелах.

Моє дослідницьке питання: чи є згода в розумінні концепту покликання в обраних мною авторів і чи екстраполюється ця інтерпретація на однойменну фантастичну драму «Призначення», 2014 року? **Об'єктом** дослідження є концепт призначення, а **предметом** – концепт призначення в кінострічці.

Для знаходження відповіді, у першому розділі я візьмусь за дослідження теорії особистості Карла Густава Юнга, викладеній головно в праці «AION: нариси щодо символіки Самості»¹³, адже його бачення і досі залишається актуальним для аналізу різних психічних проявів; і теорії присутності Ганса Ульріха Гумбрехта, позаяк він пропонує альтернативу Юнгові, зображуючи, наскільки психічні процеси й особисті філософські рішення залежні від індивідуального тілесного досвіду.

У другому розділі візьмусь за дві теологічні теорії: трактування місця і ролі людини згідно християнського (католицького) світогляду в книзі «Ключ до Біблії: Старий Завіт» Антоніо Джирланда¹⁴, позаяк вона є класичною, з точки зору, загальноприйнятності й позиції «Бог існує» за замовчуванням, а також пропозиції раціонального доведення існування вищих сил в «Існуванні Бога» Річарда Суінберна¹⁵, в якому вписана гіпотеза щодо покликання, бо мені важливо розглянути контрастний підхід, базований не на аксіомах, а на аргументації. Мене цікавлять змісти цих теорій, зв'язки й протиріччя.

---

¹³ Карл Густав Юнг, Aion: Нариси щодо символіки самості. Львів: Видавництво Астролябія, 2019.

¹⁴ Антоніо Джирланда, Ключ до Біблії. Старий завіт.

¹⁵ Swinburne, Richard. The Existence of God. Oxford: Clarendon Press, 1979.

У практичному розділі я проаналізую концепт призначення в фільмі «Predestination» («Призначення») 2014 року з Ітаном Хоуком і Сарою Снук¹⁶ на основі здобутих у попередніх розділах знахідок.

Вибір фільму стався не через назву. Опрацьовуючи джерела, я помітила, що одна з найголовніших дискусійних точок, пов'язаних із концептом призначення, є конфлікт Божого задуму й міри свободи волі людини. Кінострічка виступила для мене глибокою рефлексією над цією дилемою, а також сюжетно релевантною до актуальності моєї роботи, позаяк, кіно є екранізацією фантастичного оповідання «Всі ви зомбі» Роберта Гайнлайна¹⁷, де обмислюється вплив технологій на людську долю.

Метою роботи є перевірка гіпотези, чи стоїть за концептом позиціонування призначення, як перетворення потенціального в актуальне шляхом контакту людини з трансцендентним. Випробовувати гіпотезу я буду, використовуючи компаративний метод аналізу джерел та інтерпретативний і текстуальний методи аналізу фільму «Призначення», 2014 року.

Отже, моя робота має три завдання, кожне з яких відповідає тематиці розділу:

Завдання 1 – прослідкувати, як концепт призначення (перетворення потенціального в актуальне) розглядають, обрані мною, філософські теорії.

Завдання 2 – визначити, як концепт призначення (перетворення потенціального в актуальне) розглядають, обрані мною, теологічні теорії.

Також, в обох розділах я порівнюватиму розуміння концепту покликання, імітуючи дискусію між авторами, обраних мною, праць.

---

¹⁶ Spierig, Michael, and Peter Spierig, directors. Predestination. Stage 6 Films, 2014.

¹⁷ Heinlein, Robert A. "All We Zombies." In The Best Science Fiction of the Year: Volume 1, edited by Neil Clarke., Skyhorse Publishing, 2016. p.45–62

Завдання 3 – проаналізувати концепт призначення і досвід контакту героя з ним в тексті культури, фільмі «Призначення», 2014 року.

Оскільки «людині потрібен сенс», плоди моїх міркувань навколо призначення можна використовувати у найрізноманітніших соціально–політичних сферах: від психотерапії до культурної політики й національного брендингу. Також мій доробок стане помічним для майбутніх досліджень концепту призначення в різних текстах культури й мистецьких творах.

РОЗДІЛ І

ФІЛОСОФСЬКА ПРИЗМА ПОГЛЯДУ НА ПРИЗНАЧЕННЯ В ЖИТТІ

1.1. Концепт призначення: етимологія і характеристики

Концепт призначення звідусіль опутаний езотеричними, алхімічними й релігійними інтерпретаціями. Він жевріє в лонах літературних творів, кіно та популярній психології. Говорячи «концепт», я маю на увазі, об'єкт думки, осердя певної ідеї, що перебуває у статусі дискусійної. Культура продукує метафори про призначення і є середовищем для його рефлексії, тому, для того, аби зупинитись на конкретному визначенні концепту, необхідно прослідкувати етимологічну динаміку.

«Призначення» розгортає свою історію з латинського слова «*praedestinationem*»: *prae* «перед» + *destinare* «робити швидким, або твердим, установлювати, призначати, визначати», що можна перекласти, як «приречення».¹⁸

У трактуванні Святого Августина термін закріплює за собою теологічне забарвлення¹⁹. У 14 столітті «призначення» окреслюється як «дія Бога у визначенні певних людей через благодать до спасіння або вічного життя», власне набуває конотацій долі²⁰. В етимологічному словнику знаходимо роз'яснення: давньофранцузьке слово «*predestinacion*» і церковно–латинське «*praedestinationem*» означає «визначення наперед» і походить від іменника минулого часу «*praedestinare*», тобто «поставити перед собою якусь мету, призначити або визначити щось заздалегідь»²¹. З початку 16 століття, у богослов'ї

---

¹⁸ «Etymonline», у Online Etymology Dictionary, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.etymonline.com/word/predestine>.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ Там само.

використовується в значенні Божого указу з метою благословення когось на спасіння або безсмертя²². Сучасний французький теолог Антоніо Джирланда трактує предистинацію як співтворчість людини з Богом²³. Я відштовхуюсь від позиції Джирланди і розгортаю гіпотезу, що призначення – це закладене в нас потенціальне, що, ідентифікувавши й за рахунок зусиль, можемо перетворити в актуальне.

Оскільки потенціальне реферує до трансцедентного, варто зазначити, що я оперую цим поняттям у руслі католицької традиції. Трансцедентне²⁴ (від латинського *transcendentem*, «долаючи, піднімаючись вище») – є синонімом потойбічного. У контексті цієї роботи, містилице Божого задуму щодо світу й конкретної людини.

Ідея потенціального входить у конфлікт із модерним підходом, започаткованим Джоном Локом і Томасом Гоббсом²⁵, що людина – це «*tabula rasa*», чистий листок паперу, що вона заповнює візерунками життєвого шляху на свій власний розсуд. Тобто, реалізує в повній і необмеженій, хіба що моральним нормами, мірі свободу волі. Однак, це судження, на мій погляд, містить логічну помилку, адже «свобода волі» вироджується з розуміння рамки, власне вона обмежена заданими умовами. Базовою заданою умовою є скінченність життя. І тут ми переходимо до тлумачення «життя» як поняття.

Життя – це процес, що розпочинається з точки А і завершується в точці Б. Якщо виходити з іманентних спостережень, життя в людини – одне. Воно має свій

---

²² Там само

²³ Там само

²⁴ «Etymonline», у Online Etymology Dictionary, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.etymonline.com/word/transcendence>

²⁵ «Дж. Локк: душа як «*tabula rasa*»», Махній М. М. Історія психології: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2016, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://makhnii-history.blogspot.com/2018/04/45-tabula-rasa.html?m=1>.

початок і кінець. Відповідно виникає потреба в формуванні стратегії життя задля того, аби воно мало сенс. Інакше існування буде позбавлене смислового наповнення, а індивід – втратить точки опори, що підтримуватимуть його екзистенційну жагу, особливо в моменти складнощів.

За Лаканом, дійсність складається з реального, уявного та символічного.²⁶ Якщо ми проживаємо уявне не на символічному рівні, воно виявляється порожнім і ми не відчуваємо емоційної повноти. На мій погляд, порожнечу можна заповнити, віднайшовши призначення, власне надавши життю символічного виміру.

У цьому розділі я звернусь передусім до концепцій особистості Карла Густава Юнга і Ганса Ульріха Гумбрехта, які з різних перспектив пропонують нівеляцію пустоти екзистенції. Проте, перед тим вважаю за потрібне відмежуватись від кількох популярних візій щодо покликання, аби виопуклити розуміння концепту, якого я притримуюсь.

По–перше, призначення часто ототожнюють з конкретним набором схем поведінки, слідуючи яким, можна констатувати: я живу згідно покликання. На моє переконання, цей шлях хибний і такий, що реферує до колективних статусів. Презюмую, що людина, проживаючи дуже тонкий інтимний особистісний шлях розвитку може бути збита з пантелику презумпціями колективного свідомого й несвідомого. Простіше кажучи, стереотипами, що уніфікують особисті потуги й пошуки під канвою загального бачення. До того ж, раціоналізація віднайдення покликання містить зародкову хибу, адже раціональність є плодом колективних напрацювань. Відтак, ми прослідковуємо замах на автентичність буття і, хоча, буде логічним одразу мені заперечити й ствердити, що людина – достоту культурна істота, тобто, її дії і погляди – зумовлені середовищем: вихованням, освітою,

---

²⁶ Рус Август, Лакан: вступ до структурного психоаналізу. Київ: Видавництво Komubook, 2022.

соціальними зв'язками, я хотіла б нагадати, що виходжу з дещо протилежної концепції, а саме з наявності самобутнього потенціалу. Мені здається, цей підхід має шанси на забезпечення життя зовсім іншою якістю.

Точка зору, що наділяє концепт призначення статусом аксіоми, відправної точки аналізу, а саме: призначення – закладене в кожній людині від народження, передбачає специфічну лінзу погляду на все життя. Адже наявність призначення змінює сприйняття і називання різних аспектів життєдіяльності. Якщо призначення існує, проблеми перетворюються з трагедій на виклики, стан «жертви» на статус креатора, тобто особи, яка виступає в авторській позиції щодо свого життя, а саме життя – конвертується з в'язниці долі в авторський проект і ментора, що обставинами навчає нас і підказує як діяти відповідно до покликання, коригуючи особистісний розвиток. Виникає запитання: якщо ж базис покликання – закладений від народження, яка тоді міра й обсяги нашого волевиявлення? Простіше кажучи, як ми можемо виступати в авторській позиції у стосунку до життя, якщо наш шлях задалегідь визначений?

Отже, плавно слідуємо до другого стереотипу – сприйняття призначення винятково, як долі, тобто, напередвизначеності. Така позиція характерна, наприклад, для кальвінізму²⁷. На мою думку, концепт долі позбавляє відповідальності. Натомість концепт призначення сповіщає нас про наявність «Божої іскри» – «скриньки пандори», що можемо відкрити й, відшукавши там свої потенціали, таланти, схильності, слабкості, особливості, прийняти їх і грамотно використовувати в унісоні життєвої стратегії. Життя не визначене наперед. Воно лише означає наш шлях, на який ми встаємо, або обізнаними в своїй особистісній

---

²⁷ Кальвінізм, [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://twothreedots.com/2017/06/19/one-more-time-about-calvinism/>

серцевині, або ні. І відповідно, виходячи з розуміння себе, можемо втілювати покликання.

Підсумовуючи, призначення – це не професійна спрямованість, не гайд, що робити і як діяти і зовсім не доля. Це про стосунки індивіда з трансцендентним, якщо хочете, про стосунки з Богом, в якого я вкладаю найширше уявлення про вищі сили. Призначення – це потенціальне, що можемо конвертувати в актуальне задля відкриття сенсу життя.

1.2. Покликання в теорії особистості Карла Густава Юнга і теорії присутності Ганса Ульріха Гумбрехта

Карл Густав Юнг, швейцарський філософ, до чийого доробку я звернусь у цьому розділі, мав багато суперечливих ідей. За життя його називали псевдонауковцем і магічним мрійником. Однак, все ж його дослідження людської особистості, свідомого й несвідомого, в 19 столітті започаткували гілку аналітичної психології і досі використовуються мистецтвознавцями й психологами, як певна карта метафор внутрішнього світу людини, що може слугувати для аналізу культурних феноменів, концептів і творів мистецтва.

Я розпочну з висвітлення окремих Юнгових тверджень, з якими не погоджуюсь, аби розчистити шлях для подальшого аналізу. Юнг вважав, що людина контактує зі змістами колективного несвідомого. У збірці статей «Архетипи і колективне несвідоме»²⁸, він назвав це архетипами. Архетипи розвиваються і трансформуються упродовж життя, однак, три з них є константою і неодмінно впливають на становлення особистості. За твердженням Юнга, аніма, анімус і тінь є спільними змістами колективного несвідомого для всіх культур.

---

²⁸ Юнг, Карл Густав. Архетипи і колективне несвідоме. Львів Видавництво Астролябія, 2023

Я сперечатимусь зі «спільні для всіх культур». Якщо архетипи це поведінкові форми, що вкорінилися у колективному несвідомому, значить вони зумовлені тривалим досвідом практики подібної поведінки й рис в побуті та мистецтві. Проте, чи можна вважати ідентичними культурно–поведінкові практики племені Калахарі і, скажімо, японського народу, або племені Ваорані і європейського суспільства? Я переконана, що ні. Варто зазначати, що мені не йдеться про сповідування течії орієнталізму, а навпаки про прийняття і зважання на різність культур і їхньої історії.

У вересні 1980–го року на екрани вийшла комедія «Мабуть, Боги з’їхали з глузду»²⁹ режисера Джеймі Уйса про бушмена Кі з племені Калахарі, до рук якого потрапив віртуозний предмет – порожня пляшка від кока–коли. Її поява докорінно переплила побут племені й породила припущення про знаковий “дар богів”. Члени племені пов’язали розбрат із пляшкою і вирішили віднести її на край світу, аби позбутися прокляття. А тепер уявімо середньостатистичного американця, який випиває по 2–3 кухлики коли на день. Які в нього уявлення про об’єкт пляшки? Дар богів? Виявляється, просто напій. Ця ілюстрація виводить назовні глибинну різність світосприйняття представниками різних культур. Саме тому, я обстоюю думку, що базові архетипи Юнга – це метафори, що можуть пасувати для означення певних специфік особистості й суспільства, , а можуть і не пасувати. Більше того, у праці «AION: нариси щодо символіки Самості»³⁰, Юнг постійно говорить про генетичну зумовленість архетипів. Боюсь, що це некоректне використання біологічних термінів, позаяк жодних аргументів про те, як архетипи фіксуються на клітинному рівні, філософ не надає. Я б радше не заходила у поле генетики й переформулювала визначення архетипу наступним чином: архетип – це метафора,

---

²⁹ Uys, Jamie, director. The Gods Must Be Crazy. 1980.

³⁰ Карл Густав Юнг, Aion: Нариси щодо символіки самості.

яка репрезентує через образ певні схильності й тяжіння людської психіки, локується у колективному несвідомому й через культуру має вплив на формування особистості.

Картина світу Юнга не є зразковою і аксіоматичною. Вона характеризується вигинами, винятками й викликами. До викликів належить його пропозиція співіснування свідомого й несвідомого в людині, через яке вона шукає призначення і місце в житті. Книга «AION» – про це. Вона складається з трьох блоків. До першого входять розділи: «Я», «Тінь», «Сизигія: аніма й анімус», «Самість», «Христос, символ Самості», які розповідають про свідомі й несвідомі змісти психіки, зокрема, архетипи, що ословлюють залаштунки нашої поведінки.

До другого блоку належать розділи: «Пророцтво Нострадамуса», «Про історичне значення Риби», «Амбівалентність символу Риби», «Риби в алхімії» й «Алхімічне тлумачення Риби», що оповідають про міжконцептуальне запліччя Ісуса Христа, який уособлює проявлену Самість і символічний персонаж якого, існував у різних світоглядних течіях. У такий спосіб, Юнг розкриває ретроспективу архетипу Самості, як тієї сутності, що за умови часткового асимілювання в особистості, здатна оживити існування міфологічними, а отже й смисловими рисами.

До третього блоку входять: «Загальні зауваги щодо психології християнсько–алхімічної символіки», «Гностичні символи Самості», і «Структура й динаміка Самості» – розділи, що аргументують доцільність твердження, що архетипи мають міжрелігійний і міжсвітоглядний характер, власне присущі представникам різних культур в різний історичний період.

Я вже зазначала раніше, що не погоджуюсь із цим твердженням, адже вважаю його безпідставним. До того ж, у другому й третьому блоці, Юнг не здійснює комплексний аналіз переліку популярних релігійних течій, а звертається

до паралелей в алхімії, нумерології і християнських текстах, що мушили б підкріпити його правоту, хоча цього, очевидно, недостатньо для ствердності всезастосовуваності архетипів й Самості, зокрема.

При дослідженні призначення найбільш корисним буде перший розділ. У ньому Юнг здійснює подорож залаштушки особистості. З уявною лупою в руках, він прискіпливо оглядає людську поведінку, силкуючись з'ясувати, з чого вона складається. Що криється за нашими думками й вчинками? Чи усвідомлюємо ми джерела імпульсів психіки? І що було б, якби ми усвідомлювали? Як би змінилося життя?

Людська психіка згрубше складається зі свідомого й несвідомого. Юнг вимальовує структуру: ось є людська психіка, зобразімо її у вигляді кола й розділімо на дві частини. Хай зліва буде несвідоме, а справа – свідоме. Свідоме – це все знайоме нам, осмислене, ті змісти, що ми здатні зчитати. Суб'єктність свідомого проявляється в «Я» – нашому позиціонуванні себе й уявленні про навколишню дійсність. “Визначення Я описує і розмежовує насамперед обсяг суб'єкта <...>, емпірично воно завжди впирається в межі невідомого”³¹ Невідоме – це все, що заповнює поле несвідомого: інстинктивні потяги, трансцендентні вживлення, невідрефлексоване довкілля і успадковані схильності. У популярній культурі – внутрішній світ людини. Саме в несвідомому ховаються архетипи, прообрази поведінкових патернів, що закріпилися історично, культивувалися літературою, релігійними текстами, мистецтвом і зрештою настільки невіддільно стали частиною нас, що передавалися з покоління у покоління.

---

³¹ Карл Густав Юнг, Аіон: Нариси щодо символіки самості, ст. 15

Юнг розділяє архетипи й архетипні форми. Архетипи (з давньогрецької Ἀρχέτυπον – праобраз, прототип³²) – це базові психічні структури, спільні для всіх. Архетипні форми – суцього індивідуальні й змінні з часом.

У четвертому розділі «Сучасна людина у пошуках душі»³³, Карл Юнг описує динаміку проявлення архетипів. У дитинстві ми абсолютно залежні від батьків. Сім'я – перші глядачі і судді нашого особистісного перформансу. Діти норавливі й вільні, позаяк ще не відштовхнуті брамою соціалізації. У їхній свідомості не існує моральних норм і етики, вони – дослідники й досвідники. Свобода обривається з появою критики й здатності її засвоїти: так можна, так ні, це добре, а це погано. Ближче до підліткових років проростає стеблинка критичного мислення – адаптації поведінки під закони суспільства й розвиток внутрішнього цензора.

Коли дитина набуває свідомості, тобто, її «Я» стає активним, починається осмислення прийнятнього й неприйнятнього. Ми називаємо це пубертатом, бунтом. За Юнгом, саме у цей період оприявнюється архетип Тіні, розкривається внутрішня квітка, забарвлена темними й світлими кольорами, що символізують потаємні бажання і схильності. Звісно, у великій мірі зумовлені сексуальним дозріванням.

Тінь часто помилково трактують як суто негативний бік особистості. Ніби є «Я», регламентоване соціалізацією і є «Тінь» – самобутнє запліччя, частка лихого. Проте, це не коректно. Тінь – це не зло, це специфічність, що іноді породжує внутрішній конфлікт. Наприклад, можливою ілюстрацією поєдинку свідомого Я і несвідомої Тіні є персонаж серії книг Джоан Роулінг Северус Снейп. До завершальної частини ми не впевнені, до якого табору його віднести. Він

---

³² Архетип, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D1%85%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BF>

³³ Jung, Carl. Modern Man in Search of A Soul. London: Routledge & Kegan Paul, 1933.

з'являється на зборах Волдеморта, прислухається до зловісних нашіптувань крізь стіни, однак, подекуди рятує Гаррі та його друзів. Якби ним керувало лише свідоме, певно що, він пристав би на бік лютого по причині вигоди й переважаючої могутності. Однак, Тінь, первинна специфіка героя, окунає його у роздуми й схиляє не до конкретного вибору, а до складності поведінки, адже в ньому вирує добро і зло. Зрештою, в кінцевому епізоді, він жертвує життям заради Гаррі, перед смертю визначившись і вирішивши внутрішню дилему.

Через Тінь, у тому таки пубертаті, викристалізуються ще два архетипи: сизигія Аніми й Анімусу. Аніма – «усе огортаюче, охоплююче і поглинаюче, що вказує на матір»³⁴, «марнославство й чутливість»³⁵, «тяжіння до влади істини й справедливості».³⁶ Анімус – «символ розуму й духу».³⁷ Аніма – це несвідома частина чоловічої психіки, що вимагає асиміляції, попри суспільні стереотипи розважливої мужності, а анімус – несвідомий бік жіночої психіки, що також потребує прийняття.

У підліткові роки особистість тестує на придатність для себе пануючі концепції: уклад сім'ї, гендерно зумовлені обов'язки й ролі, перспективу їхнього застосування, тощо і, оскільки внутрішній, суперечливий і багатогранний світ, не втискається у загальноприйнятні норми, Юнг наполягає на аналізі Аніми й Анімусу як «божественної пари», що складає цілісність.

Швейцарець пише про природність і загрозу проєкцій Аніми й Анімусу. Уявлення про жіноче й чоловіче формується, у першу чергу, за прикладом батьків. Тож, потрапляючи у життєву трясовину, особистість накладає свої бачення жіночої і чоловічої природ на навколишніх. Відтак, є ризик загрузання у проєкції і

---

³⁴ Карл Густав Юнг, Аіоп: Нариси щодо символіки самості, ст. 26

³⁵ Там само, ст. 31

³⁶ Там само, ст. 31

³⁷ Там само, ст. 30

заглиблення в ілюзії, замість дійсності. Зокрема, він наголошує, що проекція – це не достотне відтворення стосунків із матір'ю і батьком, а власне віддзеркалення тих емоційних мотивів і емоційного досвіду, що були пов'язані з ними. Отже, суб'єктивних інтерпретацій.

Уявлення Х про батька (або матері) є дуже складною величиною, за яку справжній батько (або матір) лише частково відповідальні; невизначеного розміру частка припадає на сина, до того ж, вона є значною настільки, що кожен раз, коли той критикує чи хвалить батька, сам цього не усвідомлюючи, цілить у самого себе, наслідком чого є такі ж психологічні стани, які можна спостерігати в тих, хто звик самого себе принижувати чи вихвалити.³⁸

Важливо зауважити, що Юнг не вдається до сексистського розділення. Він пише про налагодження стосунків чоловіків зі своєю анімою, а жінок зі своїм анімусом з метою гармонії. І додає:

Обидва архетипи, як показує практичний досвід, наділені подекуди трагічною фатальністю. Вони насправді є, власне батьком і матір'ю всіх жажливих перипетій долі і такими вже віддавна відомі цілому світові: вони є божественною парою, одну зі сторін якої, відповідно до її «logos»– природи, характеризують *pnema* і *pous*, як-от веселково–мерехтливий Гермес, а друга, відповідно до її «eros» – природи, містить ознаки Афродіти, Єлени (Селени), Персефони і Гекати. Вони є несвідомими силами, власне богами, якими їх цілком «виправдано» вважали у сиву давнину. Завдяки такому означенню вони пересунулися на психологічній шкалі вартостей на те центральне місце, на якому вони завжди й перебувають, незалежно від того, визнає свідомість за ними таку вартісність чи ні, адже їхня влада зростає пропорційно до рівня їхньої несвідомості.³⁹

Аналізуючи вищеописані архетипи, ми задаємось питанням: яким чином вони просочуються у свідомість? Згадуючи модель психіки у вигляді кола,

---

³⁸ Карл Густав Юнг, Аіон: Нариси щодо символіки самості, ст. 36

³⁹ Там само, ст. 39

пам'ятаємо: справа – свідоме, зліва – несвідоме, а ось, що являє собою межа їхнього перетину?

Архетип Самості. Самість – це місце зустрічі свідомого й несвідомого, власне сама людина, подвійна сутність її психіки. Самість – це відображення архетипів тіні, аніми й анімусу в мотивах думок і поведінки, «інтеграція колективних несвідомих змістів, що спричиняє особливий вплив на Я-особистість»⁴⁰.

Якщо ми виходимо з Юнгової позиції, що архетипи, з одного боку, вироджуються з культури, а з іншого, мають відображення в культурі, важливо з'ясувати: яке їхнє первинне джерело? Філософ вважає, що Господь Бог. Власне можна сказати, що Самість – це образ Бога в психіці людини, що консолідує трансцендентні категорії (архетипи) із земними проявами людської (тваринної) природи.

На частку Бога всередині нас, що кличемо Самістю, є два погляди: субстанціальний і реляційний.⁴¹ Субстанціалісти вважають, що наша есенція містить у собі щось, що притаманне Богові, таким чином відтворюючи християнський постулат про те, що ми створені на образ і подобу Божу. Релятивісти деконструюють цю догму й посилаються на новозавітню призму. Вони говорять: якщо ми створені на образ і подобу Божу, це означає, що всередині нас жевріє частка творчої інтенції, що, у випадку Бога, призвела до сотворення світу. Творчість неодмінно пов'язана з волевиявленням, свободою вибору, що є ознаками особистості. Відповідно людина, єдина в цьому світі істота, що відтворює властивості Бога, може вибудовувати з ним міжособистісні стосунки. Це

---

⁴⁰ Карл Густав Юнг, Аіон: Нариси щодо символіки самості. ст. 43

⁴¹ «Мультимедійний навчальний посібник філософія», Національна Академія Внутрішніх Справ Кафедра Філософії Права Та Юридичної Логіки, 2016, [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://arm.naiu.kiev.ua/books/filosofia-30012017/nmm/plan_sem.html.

здійснюється через просочення трансцендентних категорій (архетипів) у психіку людини, після чого людина проявляє свободу волі, здійснює вибір – керуватися трансцендентними векторами в житті, чи ні.

Отже, Самість – це усвідомлення трансцендентності в собі, осмислення її і “винесення вироку”: рухатися у співтворчості з Богом, чи відмежуватись від наділеного їй поринуту у виняткову раціоналізацію. Однак, як було згадано раніше, раціоналізація – плід колективних уявлень. Тож, відрікаючись від Бога, людина, думаючи, що віддає перевагу собі, насправді обирає ув’язнення доктринами суспільства.

Судячи з нарративу оповіді, Юнг – релятивіст. Його лякає стирання автентики особистості: «якщо не відбувається критичного розрізнення між Я (его) і фігурами несвідомого, це неминуче призводить до інфляції Я»⁴². Тобто, цілісність полягає у взаємодії свідомого й несвідомого, у Самості, що ґрунтується на вибудовуванні міжособистісних стосунків з Богом без втрати людськості. «Там, де людина почувається сотвореною за образом Бога, там вона також розпізнає в собі щось більше, аніж те, що дано тварині».⁴³

Символ Самості, за Юнгом, це ніхто інший, як Ісус Христос, адже саме він втілює досконалість єднання Божественного й людського. «Христос унаочнює архетип Самості. Він являє собою цілість божественного, чи небесного типу, преображену людину, Сина Божого «*sine macula peccati*», незаплямленого гріхом. Як Адам *secundus*, він творить відповідник першого Адама – ще до гріхопадіння, тобто коли той ще володів чистою богоподібністю, про яку Тертуліан каже так: «І про цей Божий образ у людині слід знати те, що людський дух має такі самі спонуки і чуття, як і Бог, хоча не є особливим образом Бога, а сотворена за подобою

---

⁴² Карл Густав Юнг, Аіон: Нариси щодо символіки самості, ст. 42–43

⁴³ Там само, ст. 63

першообразу». Ісус же є справжнім *imago Dei*³, за подобою якого, наша внутрішня людина була сотворена невидимою, безтілесною і безсмертною.⁴⁴

Ісус приходить на Землю в тілесній оболонці й зазнає досвіду усіх людських чуттів: холоду, тепла, зради й довіри, хоробрості й мізерного страху. Його божественність контактує зі світом через тіло й транслює дух крізь матерію. Мене здивував той факт, що Юнг обходить тему тілесності. Однак, як цим можна знехтувати, говорячи про психіку, що являє собою потужність, але має здатність текти, наче річка, тільки завдяки формі води?

У 2004 році вийшла книжка німецького філософа Ганса Ульриха Гумбрехта “Продуктування присутності. Що значення не може передати.”, де він критикує заангажованість західних інтелектуалів у метафізичні теорії, які поглинають свідомість нашаруванням інтерпретацій і стають на заваді тілесному виміру життя.⁴⁵ Він висуває присутність на авангард пізнання себе й світу і стверджує, що прихильність його попередників до культури значення сплюндрувала філософію і відхилила можливість віднайти щастя і покликання в рутинному уприсутненні.

Метафізика шукає смисли під фізичною оболонкою усього суцього: речей світу, людей та подій, а знаходячи, починає інтерпретувати зміст. На думку Гумбрехта, безперервне тлумачення творів мистецтва, релігійних ритуалів, історичних епох, сенсу життя завело філософію у глухий кут і відірвало від реальності. При цьому, поза увагою залишався досвід конкретної людини, громади, держави, – та! присутність, яка б наблизила мислителів впритул до суті речей набагато швидше, аніж лабіринти інтерпретації. Власне “продуктування присутності” позначає процес зосередження на поверхні явищ і речей, контакту матеріальностей, шляхом висування (*producere* – з лат. «висувати») людиною тіла

---

⁴⁴ Карл Густав Юнг, *Aion: Нариси щодо символіки самої*, ст. 61–62

⁴⁵ Gumbrecht, Hans Ulrich. *Production of Presence*. Chicago: University of Chicago Press, 2004.

у простір і наштовхування на інші тіла задля пізнання і знаходження покликання. «Продуктування присутності охоплює найрізноманітніші події та процеси, де починається чи посилюється вплив «присутніх» об'єктів на людські тіла».⁴⁶ Гумбрехт вважає, що метафізичне тло інтелектуального мислення, яке закриває очі на конкретне і віддається загальному, повпливало навіть на побут населення, що значно більше інтерпретує, аніж просто живе й наполягає: «Присутність – це вимір повсякденного життя, яке значення не може передати».⁴⁷

Присутність – це те, від чого треба відштовхуватися у пошуку значення і призначення. Адже, перебуваючи в абстракції значення, ми забуваємо про саме життя, що реальне завдяки присутності. Присутність робить життя дійсним і відчутним, таким, що уможливорює значення. З іншого боку, як на мене, сама по собі присутність не має ніякого сенсу, їй необхідне значення, аби вживлюватися в рух і мати вагомість. Направду тут не йдеться про боротьбу за першість, чи то пак, первісність аспекту значення, або присутності, скоріше про втечу від ілюзії, що віднаходження значення надасть сенс життю і всьому, що в ньому відбувається, а не життя, власне перебування у присутності, є шляхом пошуку значення.

Я погоджуюсь з Гумбрехтом, що метафізика потребує переосмислення і доповнення, що полягатиме у реконструкції логічної хронології: життя–сенс, присутність – значення. Адже, якщо ми діятимемо навпаки, продовжуватимемо відштовхуватися від значення, то в пошуку сенсу речей світу і життя, обходитимемо і речі світу, і життя, і себе. Навіщо тоді ми з'ясовували їхнє значення? Щоб не проживати, а лише бути ознайомленими?

---

⁴⁶ Ганс Ульрих Гумбрехт, *Продуктування присутності. Що значення не може передати*, пер. Іван Іващенко. Харків: Видавництво IST Publishing, 2020, ст. 21

⁴⁷ Там само, ст. 13–14

У другому розділі «Метафізика: стисла передісторія того, що нині змінюється», Гумбрехт розгортає аналіз із доби Відродження, коли увійшов в дію інноваційний, у порівнянні зі Середньовіччям, погляд на людину як на спостерігача світу. Людина, що є носієм духовного, спостерігає за матеріальним світом і шукає способи пояснити закони його функціонування. Така дихотомізація «духовного» і «матеріального» називалася суб'єктно–об'єктною парадигмою і вилилася, за Гумбрехтом, у міраж, що людині достатньо оволодіти мозком, аби досягнути світ. Когнітивні здібності вели людину за руку на шляху пізнання навколишнього середовища й заширмовували тіло: шкіру, внутрішні органи, органи чуття, що відчують цей світ, можливо, більш об'єктивно, аніж сприйняття свідомого й несвідомого, що часто заплямовується переконаннями інших, стереотипами та кліше.

Починаючи з 60–х, а найактивніше у 80–ті, Гумбрехт долучається до інтелектуальних дискусій, присвячених подоланню та переосмисленню метафізики. На нього справляє враження бібліографічний бум трактатів і збірок, авторства: Жана–Люка Нансі, Джорджа Стайнера, Джудіт Батлер, Мартіна Зеля⁴⁸ та інших, які своєю одностайністю щодо важливості присутності підживлюють бажання Гумбрехта зламати традицію і написати працю, що відчинить двері до нового етапу розвитку філософії. Так з'являється «Продукування присутності».

Я переживала кризу, позаяк спершу захопилася метафоричними структурами психіки Карла Густава Юнга, що просякнуті метафізичними мотивами і які, як я вважала, у великій мірі нададуть відповіді на мої запитання щодо призначення. Однак, потім спіймала протверезного ляпаса від Ганса Ульріха Гумбрехта, який нагадав про близьку, хоча, водночас таку далеку очевидність

---

⁴⁸ Ганс Ульріх Гумбрехт, Продукування присутності. Що значення не може передати, ст. 68–71

вирішальності тілесного аспекту на цьому шляху. Та хіба ж метафізика настільки відірвана від фізики?

У курсі лекцій “Метафізика” український філософ Андрій Баумейстер відповідає: ні⁴⁹. Про що наука метафізика? Коли коментатори Арістотеля дали таку назву збірці його дописів, метафізика розумілася як наука, що вивчає позафізичні матерії буття людини. З того часу визначення не сильно змінилося, лише додали, що метафізика намагається допомогти розібратися, що з того, що ми спостерігаємо у світі, справді реальне? Адже, нерідко ми задаємось дилемою – чи справді те, що я бачу, і те, як я це сприймаю, таким і є?

Реальність є для нас, за замовчуванням, важливою, бо не хочеться жити в ілюзіях і сприймати їх за правду, тож, зрозумівши, що свідомість – ненадійний тест на об'єктивність сприйняття світу, проте, єдиний доступний кожному, метафізики взялися за дослідження фільтрів, так званих структур свідомості (пізніше й несвідомого), крізь які, ми відчитуємо усе навколо. «Метафізика відображає пошук першопринципів», – сказав Баумейстер у першій лекції.⁵⁰

У 17 столітті, з феєрією просвітницьких ідей, метафізика потерпає від кризи, а в 19–му й зовсім втрачає статус філософської дисципліни через побутування думки, що запитання, які вона ставить, позбавлені смислу. За словами Баумейстера, простір захоплює аналітична філософія, дискурс інтелектуалів, досвідчених у математиці та природничих науках, однак, парадокс у тому, що згодом ці ж аналітики відроджують метафізику за природною потребою у її запитаннях і понятійному апараті, що, до речі, вкотре доводить актуальність базального

---

⁴⁹ Andrii Baumeister, "Лекции по метафизике. Лекция 1/17. Метафизический поворот в современной философии.", YouTube, 29 квітня 2017, відео, XXXX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=IzzuVMWrU9U>.

⁵⁰ Там само.

філософського запитання: навіщо ми живемо?, в чому сенс буття?, і як до цього сенсу наблизитись?⁵¹

Відтак, у кінці ХХ – на початку ХХІ століття метафізика знов займає лідируючі позиції: в Оксфорді засновуються метафізичні студії, а на полицях книгарень більшає відповідної літератури. Баумейстер стверджує, що метафізика зараз, як ніколи, “на плаву” і, навіть дослідники з класичним науковим бекграундом, які в той чи інший спосіб “обстежують” фізичне, не оминають метафізичний вимір.⁵²

Баумейстер має 2 залізни аргументи на користь метафізики:

1. Метафізика самоактуалізується природнім шляхом. Ретроспектива показує, що бан метафізики обертається лише її тріумфальним поверненням через деякий час – долати її безглуздо, хіба що тимчасово і, навіть, якщо тимчасово, однаково безглуздо.

2. Метафізикою послуговуються ті, хто має інтелектуальний стосунок до тілесності. Це засвідчує комплексність її підходів і послаблює стереотипну Гумбрехтову характеристику як “культури значення”.

Що ж відбувається? Ми спостерігаємо два протилежних погляди на метафізику в реальному часі: Гумбрехта та Баумейстера, – вони сучасники, які транслюють антагоністичні позиції і це схиляє замислитись – чи справді категоричність Гумбрехта щодо метафізики виправдана?

В останньому розділі «Мить спокою: про визволення», Гумбрехт сподівається, що “тепер уже стало ясно, що ця невелика книжка не задумувалась як “памфлет проти” понять і значення в цілому, чи проти розуміння та

---

⁵¹ Andrii Baumeister, "Лекции по метафизике. Лекция 1/17. Метафизический поворот в современной философии.

⁵² Там само.

інтерпретації”⁵³, (ред. – маючи на увазі засоби аналізу метафізики), однак, у просуванні теорії присутності він постійно відштовхується від протилежного, розставляючи межі прийнятного й ні, що формує враження про його інтенцію подолати “неприйнятну” метафізику як панівну призму філософії.

Рефлексію метафізики Гумбрехт розстеляє з цитування Жака Дерріди: «Доба знака (на думку Гумбрехта, т.с., що доба метафізики), либонь ніколи не закінчиться – втім, її історичне завершення вже окреслилося».⁵⁴ Мені невідомо, в якому контексті Дерріда писав про «добу знака», однак, факт того, що Гумбрехт ототожнив її з метафізикою, викликав запаморочення. Адже, знак, як структурна одиниця семіотики, за допомогою якої, можна розкласти на частини культурні явища, мистецькі твори, навіть слова, обов’язково містить фізичний компонент.

Зазвичай у структурі знака, є складова, що відповідає за фізичний об’єкт і є та, що – за значення, яке хтось надав цьому фізичному об’єкту. Виходить, що Гумбрехт ототожнив метафізику, яку він сприймає за римську когорту, що відстоює значення, з «добою знака», тобто, часом, коли культуру (у тому числі, психічний її вимір) сприймали як сукупність фізичних об’єктів. Ви можете зловити мене на хибі, заперечивши, що метафізика й «доба знака» мають багато спільного, бо обидві під покривом фізичної оболонки відшуковують значення. Я погоджуюсь і висуну припущення, що в цьому й заблуда Гумбрехта, адже метафізика, як і «доба знака», (якщо сприймати таке формулювання буквально) не оминає присутності об’єктів і явищ, а лиш акцентує на їхньому змістовому навантаженні і намагається його проявити, неначе сюжети на плівці. Ви знову запротестуєте, мовляв, іще у першому розділі Гумбрехт зазначив, що присутність – позначає винятково людський спосіб досвідчувати світ, це не характеристика культурних об’єктів чи

---

⁵³ Ганс Ульріх Гумбрехт, *Продуктування присутності. Що значення не може передати*, ст. 134

⁵⁴ Там само, ст. 96

концептів і мені доведеться скласти зброю, бо у «Ключових поняттях» чітко написано: «присутність – позначає просторовий стосунок людини до речей світу».⁵⁵ Отже, присутність, як той мотив до стосунків зі світом – притаманний лише людині. Присутність дозволяє людині пізнавати себе через рецепцію навколишнього середовища, фізичного контакту з ним: намацування, проведення пальцем, через біль та радість.

Ми часто тікаємо від «присутності» у побуті, намагаючись присвоїти подіям ярлики того, як вони вплинуть на нас і забуваємо проживати життя з усією глибиною тілесної чуттєвості. Що вже говорити про концепт призначення. Що ви уявляєте, чуючи слово «покликання»? Одразу реферуєте до Біблії, або метафізичних теорій? Гумбрехт запропонував би вам розслабитись і спостерігати й, тільки опісля вимірювання тілесних відгуків на ті чи інші подразники довкілля, що так чи інакше, вказують на призначення, починати інтерпретацію шляхом заглиблення у специфіку своєї психіки й світоустрою. Або ж, простіше запитання: про що ви думаєте перед екраном, переглядаючи кіно? Почнімо з того, що ви думаєте! – первинно концентруєтесь на осмисленні змісту, а не на тому, що ви відчуваєте: злість, тривогу, ностальгію, щастя. Натомість Гумбрехт порадив би спробувати досвідчення подій, об'єктів, явищ «у їхній допоняттєвій речовості»⁵⁶, адже, «надаючи значення, ... ми неминуче послаблюємо вплив речей на наші тіла і чуття».⁵⁷

Однак і тут ви можете отримати пальму першості, сказавши, що метафізики лише розширюють канву того, про що говорить Гумбрехт. Вони концептуалізують сукупність особистих досвідів і виводять з них спільні для всіх структури

---

⁵⁵ Ганс Ульрих Гумбрехт, *Продуктування присутності*. Що значення не може передати, ст. 21

⁵⁶ Там само, ст. 21

⁵⁷ Там само, ст. 21

свідомості (й несвідомого), збірні фільтри, крізь які, ми надаємо значення. У такому разі, хіба метафізика ворожа до ідей Гумбрехта? Ні, однак, Гумбрехт наполягає на унікальності індивідуального досвіду, на що метафізики відповідають, що є набір базових універсальних структур свідомості: у Арістотеля – це 10 структур, у Канта – 12, у Юнга – 3 базових архетипи + архетипні форми, – немає сегментів досвіду людини, які б не фільтрувались через сітку структур свідомості, або категорій на межі свідомого й несвідомого, як от архетипи.

Критикуючи метафізику, Гумбрехт починає зі стислого екскурсу її розвитку, де відправною точкою слугує доба Відродження, якій притаманний погляд на людину як на спостерігача світу. Здається, ніби людина цілковито розтілеснена істота, що має змогу мислити (уявляти) і цього достатньо для пізнання світу. Чомусь Гумбрехт усуває з викладу мислителів, що творили на рубежі «Відродження» та «Просвітництва» й видавали трактати, присвячені тому ж таки пошуку універсальних істин, які б могли пояснити нам закони й риси особистостей і реальності, однак шукали це виходячи з того, що для них очевидно реальне, зокрема власне тіло. Чого тільки коштують праці Рене Декарта!⁵⁸ Ви наголосите, що Гумбрехта обурило постулат тієї доби, нібито через розум можна досягнути все – і світ як такий, і діяльність свого тіла в ньому. На це німецький філософ Мартін Гайдеггер відповів би, що розум і тіло не існують окремо, це двостороння інтеграція особистості – невіддільна єдність⁵⁹. А Юнг – що людина не народжується чистим листком паперу, на якому розум на свій розсуд накреслюватиме життєву дорогу, позаяк у її психіці вже мешкають архетипи, що у

---

⁵⁸ "Медитації про першу філософію" з Олегом Хомою. Cowo.книги. Ч.1/4, , YouTube, 4 червня 2019, відео, XXXX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=IkrLUsmv6nE>

⁵⁹ Akoijam Thoibisana, Heidegger on the Notion of Dasein as Habited Body / Akoijam Thoibisana // Indo-Pacific Journal of Phenomenology/ Volume 8, Edition 2 - 2008

великій мірі визначають долю, обходячи когнітивне, а тіло – лише інструмент її реалізації. Тож, виникає запитання, чи відокремлює Гумбрехт тіло від розуму? Ні. Він пише, що Дух і матерія нероздільні як у людських істот, так і в усіх інших елементах Божественного Творіння⁶⁰. З цього випливає, що людський досвід, у тому числі, шлях до призначення – це комплексний процес взаємодії Духа й матерії, отже, тих “органів чуття”, що відповідають за сприйняття світу крізь призму значення та присутності.

У розділі «Потойбіч значення: позиції та поняття в русі» Гумбрехт повертається до структури знака, що є формулою для відчитування світу й виділяє два варіанти. 1. Структура Фердинана де Соссюра містить два компоненти: означуване, як певне поняття чи концепт (зміст) та означник, як матеріальна форма. Якщо, скажімо, означник - це дерево, то означуване – образ дерева в нашій голові, сума асоціацій про цей об’єкт у просторі, цілісне уявлення про нього. Цією структурою, за Гумбрехт, послуговуються метафізики, зокрема герменевти, спостерігаючи об’єкт та інтерпретуючи, яка ж уява, закладена всередині.

Гумбрехт користується другою, Арістотелевою структурою, де обидва складники є матеріальними: субстанція - те, що присутнє у просторі, а форма – те, завдяки чому субстанція може бути сприйманою. У таїнстві Євхаристії, «буквальному продукуванню присутності Бога на землі посеред людей», є чільним ритуал причастя хлібом і вином як тілом і кров’ю Христа. Близькість Бога тілесно відчувається через поїдання м’якоті та поглинання рідини – хліб і вино є субстанцією, а сам ритуал, що також є фізично організованим у просторі храму, – формою. Те, що, на перший погляд, здалося нам значенням – хліб і вино – символічні втілення великої жертви Ісуса, Гумбрехт зараховує до матеріальних

---

⁶⁰ Ганс Ульрих Гумбрехт, *Продуктування присутності. Що значення не може передати*, ст. 76

атрибутів, що беззаперечно такими і є. Хоча й, не обійшлося без значенневого навантаження, адже хліб і вино тільки через магію фантазії з'єднують нас із Богом для висловлення подяки за спасіння і водночас ця фантазія не є суцільно абстрактною, адже ми відчуваємо її шлунком. Цей кейс репрезентує нам наскільки тілесний досвід пов'язаний із трансцендентними категоріями, а значення із присутністю. Значення і присутність в процесі досвідчення так само невіддільні, як Дух і Матерія. Вони працюють пліч о пліч, становлять взаємозалежну єдність. Гумбрехт доходить до ідентичного висновку, проте, він все ще хоче долати метафізику. Чому?

Припускаю, що проблема в тому, що Гумбрехт сперечається сам із собою: протистоїть метафізиці, будучи метафізиком. Скажімо, у першому розділі «Матеріальності/Негерменевтичне/Присутність: епізодичний виклад епістемологічних зсувів», він почав із розмежування стратегій світосприйняття: значення та присутності й тим самим концептуалізував процес пізнання на зразок метафізиків, які якраз спеціалізуються на сумації людських досвідів. Врешті Гумбрехт висновує, що ці стратегії не можуть працювати в ідеальних формах, а співіснують разом, що досвідчення людиною світу відбувається у коливанні між ефектами “значення” та «присутності», маючи на увазі, що, уприсутнюючись, тобто, досвідчуючи світ тілесно, людина не позбавляється аналізу того, що відбувається. І навпаки: аналізуючи, вона не може відмежуватись від бажань і відчуттів тіла. Виходячи на цей висновок, Гумбрехт продовжує мислити в межах метафізики. Концепція єдності значення і присутності становить підсумок його спостережень, який він висуває як універсальну істину, що працює в поточній реальності – відповідно у своїх підходах він майже нічим невідрізняється від метафізиків.

Однак, Гумбрехт не припиняє полеміку. Він стверджує, що герменевтика, дитя метафізики, заповонила своїм «напруженням» гуманітарні науки, що спрямовують зусилля на перетворення світу в структури значення. Гумбрехтові – чужі узагальнення, тож, наполягаючи на унікальності індивідуального досвіду, він пропонує повернутися до безпосередності та імпульсивності тілесних відгуків як до основи пізнання і того акценту, що мусять перейняти гуманітарні дисципліни у своїх дослідженнях.

До герменевтики у нього є особливий і особистий «зуб», зокрема «Продукування присутності» – це сходинка на драбині відгородження від герменевтичної традиції, до якої належали кілька поколінь його вчителів. Науковим керівником докторської дисертації Гумбрехта був Ганс Роберт Яус, що навчався у Ганса Георга Гадамера, який переймав знання від Мартіна Гайдеггера, що надихався Едмундом Гуссерлем. Гуссерль є засновником феноменології, яка мовить⁶¹, що уявлення про всі зовнішні об'єкти світу – це проєкції нашої свідомості (частковий перегук із Юнгом), – таке собі уподібнення до ранньомодерної парадигми всевладдя розуму, от–тільки розум замінюється свідомістю, містилицем структур осягнення світу. Мартін Гайдеггер кидає дрючки і заявляє, що людина має й інші виміри, зокрема тілесний. Також до феноменологів належать: Жан–Люк Маріон «Феноменологія дару» (релігійний контекст), Бернгард Вальденфельс «Феноменологія чужого», Роман Інгарден (дослідження витоків мистецького твору), а також Моріс Мерло–Понті, якого цікавила феноменологія тілесності. Класик герменевтики Гадамер, попри універсалістські домагання, припустив несемантичні аспекти літературного тексту. Він називає

---

⁶¹ Шилов О. А. Феноменологія Гуссерля, її роль і значення для сучасної філософії [Електронний ресурс] / О. А. Шилов, О. О. Дольська // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. студ. і аспірантів, 19-20 квітня 2023 р. / гол. ред. А. В. Кіпенський ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". – Електрон. текст. дані. – Харків, 2023. – С. 68-69.

негерменевтичний вимір поезії – об’ємом, натякаючи, що те, з яким ритмом й інтонацією ми читаємо віршовані рядки забезпечує ближчий доторк до суті, аніж відчужений її розбір⁶². Отож, бачимо, що метафізика, герменевтика і феноменологія мають безліч розвітвлень, часто навіть зовсім протилежних, тож, підбивати їх усіх до спільного знаменника «культури значення» вкрай необачно, хоча б тому, що самі представники цих напрямків розмірковують над контактами з тілесністю культури, її концептами й творами.

Проте, важливо зауважити принципове розходження Гумбрехта і Юнга. Ідея Гумбрехта – це пропозиція безпосереднього контакту зі світом, індивідуалізм досвіду людини на противагу універсальним структурам свідомого й несвідомого, що вживлюються в нашу реальність через суще й трансцедентне і до яких тяжіє Юнг.

Гумбрехт дивиться на присутність людини, як на спосіб досвідчення світу і, зокрема, уприсутнення (тобто, переживання присутності), як на стан інтенсивного напруження, що являє собою істинне покликання людини – ввібрання тілом насолод і викликів зовнішнього світу, з метою приглушити залежність від, заснованих на трансцендентності, інтерпретацій і віднайти щастя у рутині, безсенсовних діях, що ні до чого не зобов’язують. Ця солодка розміреність, на його думку, дарує непідробну свободу, зокрема свободу обирати, в яких контекстах і обставинах віддаватись абстрактним сутностям, таким як «Божа іскра» всередині нас, а в яких, радіти зі спокою просто буття.

Праця Гумбрехта тиском тілесного наративу підштовхнула мене до роздумів про шкоду інтерпретації. Якщо ми спустимось з філософських небес до підніжжя гори і подумаємо: в які моменти життя ми починали інтерпретувати те,

---

⁶² Ганс Ульріх Гумбрехт, *Продуктування присутності. Що значення не може передати*, ст. 75

що з нами відбувається, то, ймовірно, дійдемо згоди, що в моменти сумніву, тобто, коли внутрішня впевненість, або раціональний аналіз не допомагає знайти відгадку, ми запускаємо процес інтерпретації. Чим інтерпретація відрізняється від раціонального аналізу? Раціональний аналіз відштовхується від наявних даних і працює за формулою: те, що буде, вже є. Ми збираємо дані і спостереження, аналізуємо їх і робимо висновки, чи навіть прогнози на майбутнє. Інтерпретація – це план Б, коли є нестача висхідних даних, або, частіше за все, на ці дані хочеться закрити очі й додумати, існуючі лише в нашій голові, обставини, що, ймовірно, вплинули на хід подій і призвели до тієї точки, в якій ми зараз знаходимось. Отже, інтерпретація – це відліт від реальності, тією чи іншою мірою, а іноді просто брехня. Наголошую, що я говорю про інтерпретацію життєвих okazій і жодним чином не про творчу інтерпретацію літературних текстів, чи кіноробіт.

У мене виникло трактування інтерпретації, як брехні, в процесі міркування над різницею між побутовою інтерпретацією (коли, наприклад, після сварки з другом, ми намагаємося прочитати його наміри, відхрещуючись від очевидних сигналів про те, що він зневажає нас), і метафізичною інтерпретацією, що стосується глобальних дилем щодо світоустрою, сенсу життя, покликання. Мені здається, що опозиція Гумбрехта направлена в першу чергу на побутову інтерпретацію, що манить в ілюзорні подорожі і відділяє нас від власного тіла, чиї відчуття у тому числі мусять стати висхідними даними для аналізу. Однак, метафізична інтерпретація – це не втеча від тіла й контакту зі світом, це обрамлення цього контакту. Ми приймаємо існування Бога за факт і постулюючи цим, шукаємо відповіді на екзистенційні питання. Наступний розділ я присвячую теологічній призмі погляду на призначення.

РОЗДІЛ II

ТЕОЛОГІЧНА ПРИЗМА ПОГЛЯДУ НА ПРИЗНАЧЕННЯ В ЖИТТІ

Теологічний взір на призначення зумовлюється відправною позицією «Бог існує». Якщо Бог існує за замовчуванням, людські візії і діяльність набувають трансцендентних витоків і ознак. Однак, навіть всередині теологічного поля точаться баталії за право трактувань і переосмислень. Саме тому, для аналізу в цьому розділі я обрала дві, дещо опозиційні, книги: «Ключ до Біблії: Старий Заповіт» французького теолога Антоніо Джирланда⁶³ і революційний трактат «Існування Бога» православного богослова та професора Оксфордського університету Річарда Суінберна.⁶⁴

Джирланда викладає свої історичні, географічні, політичні, культурні й богословські коментарі до сюжетів Старого Завіту, розкриває символічну квінтесенцію Христа і пояснює через нього смисл покликання в житті – його інтерпретацію можна назвати класичною для католицької догматики.

Для Суінберна, дедуктивний метод не є апріорі переконливим, тож, він окуповує логіку опонентів–матеріалістів, аби зобразити, що існування Бога – так само раціональне пояснення світоустрою, як і матеріалістична теорія. Щодо призначення, він переконаний: людина – носій раціональної творчої сили Бога і саме в її реалізації криється призначення.

У минулому розділі ми достеменно так і не обговорили постать Ісуса Христа. Хоча, він з'являвся в досліджуваних мною працях, зокрема у Юнга, як ілюстрація втіленого покликання. Тож, почну з окреслення теологічної важливості

---

⁶³ Антоніо Джирланда, Ключ до Біблії. Старий завіт, ст.289

⁶⁴ Swinburne, Richard. The Existence of God. Oxford: Clarendon Press, 1979.

Христа для картини світу, що передбачає існування Бога, в трактуванні Антоніо Джирланди.

Загалом «Ключ до Біблії» складається з 20 розділів, що охоплюють основні дискусійні осередки Старого Завіту. На жаль, немає можливості та й потреби зупинятись на всіх деталях. Фокус нашої цікавості – Ісус Христос і аспект призначення його персонажа. Наскрізним запитанням викладу є – як перевідчути Старий Завіт через постать Христа? А також:

1. Як пояснити і виокремити для себе ті духовні надбання давніх текстів, де Бог зображений жорстоким і упередженим?

2. Що привносить Ісус Христос у цю світоглядно формуючу сюжетність і як змінює її настільки докорінно, що християнство починає здаватися абсолютно миролюбивою релігією, що культивує життя?

3. Що, зрештою, досвід Христа може повідомити нам про концепт призначення?

Джирланда переконаний, що ключем до Старого Завіту є Ісус Христос. Усе почалось із об'явлення. Бог з'явився до Авраама, який тоді тужив, що його жінка безплідна, та пообіцяв йому сина. Взамін Авраам мусив стати родоначальником великого народу, бути його покровителем та наставником. Через Авраама Бог входить у життя євреїв. Він благословляє обраний народ на війну з язичниками у Ханаані. При чому, вплив Бога не означав цілковите підкорення євреїв, чи перетворення їх на рабів, втручання Бога скоріше було виявом довіри та надії, що саме євреям вдасться припалити перверзії в корені – зупинити жорстокі ритуали язичників.

Ізраїль мав врятувати себе і стати прикладом для тих, хто ще не врятувався. За те, що Бог спрямував євреїв на війну та знищення язичників, критики Старого Завіту назвали його «жорстоким». Одначе, як відомо із книги Джирланди, описи

жорстокостей євреїв над язичниками – масштабно перебільшені. До того ж, саме твердження, що «Бог спрямував, чи Бог змусив євреїв щось робити» – дискусійне, адже, за юдейською та християнською філософіями, людина – має вибір і вільна у цьому виборі. Бог являвся провідникам євреїв: Аврааму, потім Ісусу Навину, який очолив євреїв під час війни у Ханаані, і через них говорив із усім народом та отримував «згоди» на свої пропозиції. Провідники, від імені народу та з волі народу, погоджувались на «модерування» Бога. Їх ніхто не силував, вони робили свій вибір.

Ісус виявляється «добрим» на протигагу «злomu» Старозавітньому Богові. Очевидно, що Бог зробив євреїв інструментом втілення своєї мети. Одначе, як пише Джирланда, «Бог– Режисер, але євреї – не маріонетки»⁶⁵ Вони підкорилися Богові, визнаючи його силу й могутність. Коли Бог об'являвся провідникам, він відкривав їм вічне життя поза земним життям. Він намагався налагодити з ними живі стосунки, об'явитися фізично, звернутися голосом, аби бути почутим і побаченим. Усе, що ми маємо в Біблії і, зокрема у Старому Завіті, – результат зустрічі Бога і людини. Пізніше Ісус Христос подібним чином звертався до апостолів. Він являвся не у видіннях, як було з Авраамом, чи Ісусом Навином, а в реальному земному житті, аби ще виразніше проявити Бога. Через проповіді і пророцтва апостоли пізнавали Ісуса. Вони відкривали його істинний образ: Ісус – не дорікає, не принижує, не знецінює, він – розуміє та сіє любов. В уявленні апостолів, Ісус контрастував із «жорстоким» Богом Старого Завіту.

Усім відомий кінець цієї історії. Ісус приносить себе в жертву в ім'я порятунку людей. Він робить те, що Бог хотів зробити руками євреїв – «оновити» людство та принести на землю Боже царство. За проповідями, жертвоприношенням

---

⁶⁵ Антоніо Джирланда, Ключ до Біблії. Старий завіт, ст. 64

та воскресінням спостерігають апостоли – учні Христа. Як пише Джирланда, вони були свідками, бачили у своєму учителєві Мєсію, Сина Чоловічого і Сина Божого в найреальнішому значєнні цього вислову. Антоніо Джирланда вважає, що Божество Ісуса — кінцева точка їхньої віри, яка народилася і виросла в контактї з Ісусом.⁶⁶ Апостоли вірили Ісусу і в Ісуса.

Ісус говорив, що Старий Завіт містить пророцтва про Його прихїд, що «Сином Чоловічим», якого бачив Даниїл у видіннях, був він, і що у пророцтві з Ісайї також мовиться про нього. Віра апостолів в слова Ісуса, що закрїпилася безпосереднім контактом із ним, повернула їх до читання Старого Завіту і переосмислення його сюжетів крізь призму Ісуса. Ісус став перепрочитанням Старого Завіту. Його особа виявляла у Старозавітних текстах підпільні замисли. Старий Завіт набув «християнського значєння», бо отримував своє «значєння» від Христа. Саме віра в Ісуса давала можливість апостолам зрозуміти Писання і, тому воно стало для них джерелом віри.

Антоніо Джирланда вважає, що ключем до Біблії є Ісус Христос. Завдяки йому, апостоли зрозуміли Бога та його діяння в Старому Завіті. Завдяки Ісусу відкрились потаємні смисли Старозавітних текстів. Богослов переконаний, що і нам, зрозумівши Ісуса, буде легше збагнути Старий Завіт, а осягнувши Старий Завіт, ми зможемо зрозуміти і себе. Бо ми, як творіння Божі, без контакту із Богом, через тексти та їх осмислення, зрозуміти свою суть і покликання не зможемо. Я б хотіла зупинитись на кількох важливих моментах. Перший – це акцентування на свободі волі, носіями якої, є ніхто інші, як люди. Адже євреї, в інтерпретації Джирланди, не були поневолені неможливістю відмовитись від війни з язичниками. Більше того, й це другий нюанс, Джирланда наголошує, що прихїд Ісуса на землю

---

⁶⁶ Антоніо Джирланда, Ключ до Біблії. Старий завіт, ст. 127

– заздалегідь спланована акція, на що він дав згоду, яку відчитуємо у його відданості виконанню покликання⁶⁷. Тобто, можемо констатувати, що ми встановили зв'язки між теорією Юнга і трактуванням Біблії Джирландою, позаяк обом ідеться про символізм Христа у втілення місії, закладеної Богом, що з жертвою Христа, екстраполюється на всіх людей і зумовлює їхній шлях до Бога через прояв творчого потенціалу шляхом примноження досвіду цього прояву й уподібнення до масштабів Божої реалізації, пропорційній людині.

Первісне християнське сприйняття *imago Dei*, втілене у Христові, означало всеохопну цілісність із врахуванням навіть анімальної сутності. Проте, як щодо зла? Потрібно бути сліпим, аби не помічати його вплив у світі й нехтувати розкопками першоджерела цього феномену. Джирланда ідеалізує Христа, а Юнг пригадує легенду *Pistis Sophia*, про розповідь Діви Марії:

Коли Ти був маленький, ще до того, як на тебе зійшов дух, у час, коли Ти з Йосипом був на виноградній горі, дух із висоти зайшов до мене у дім, однаковий із Тобою, тож я не розпізнала його і думала, що це ти. І мовив до мене дух: «Де Ісус, брат мій, щоби я міг зустрітися з ним?» І коли він мені це сказав, тоді я знітилась і подумала, що це привид прийшов, аби мене випробувати. Тоді я схопила його і прив'язала до ніжки ліжка, щоби був у моєму домі, допоки я піду до вас, до Тебе і Йосипа, на поле і знайду вас на виноградній горі, на якій Йосип виноград підв'язував. Отож сталося так, що, почувши мої слова, звернені до Йосипа, усвідомив Ти слово, і зрадів, і мовив: «Де він, аби я його побачив, адже я очікую його тут». І сталося так, що Йосип збентежився, почувши ці слова, і ми пішли разом на гору, зайшли у дім і побачили духа, прив'язаного до ліжка. І ми поглянули на Тебе і на нього, і побачили, що ви однакові; і прив'язаний до ліжка був звільнений, він обняв Тебе і поцілував Тебе, а Ти поцілував його, і ВИ стали одним.⁶⁸

---

⁶⁷ Антоніо Джирланда, Ключ до Біблії. Старий завіт, ст. 289

⁶⁸ Антоніо Джирланда, Ключ до Біблії. Старий завіт, ст. 89–90

Як впливає з контексту цієї цитати, хоча зло є невблаганно руйнівним, воно повсюдне й довершує повноту протилежностей. Юнг також писав, що Ісус – символічна цілісність, а Самість – недосяжна повнота⁶⁹, що можемо тільки доторкнутись до неї. Вона зіткана з сутностей свідомого й несвідомого (архетипів), що сполучаються в самості своїми позитивами й негативами й становлять ту саму Божу іскру, що називаємо покликанням. У такому разі, двоїстість духа Христа й Антихриста – християнська міфологема, що корелює з психологічною ідеєю взаємодії і перетину свідомого й несвідомого, аспектів добра й зла, протилежностей зовнішнього й внутрішнього, тіньового й буквального.

Провідне тлумачення концепту призначення, що я обстоюю, слідує християнським ідеям повноти, з якої через акти вибору й свободи волі, людина конвертує частки замислу в дійсність, усвідомлюючи місійний потенціал Божої дитини. Студіюючи теологічні й філософські тексти, у випадку пошуку відповіді на прикладне запитання: що таке призначення?, я відчула потребу в ґрунтовній доказовості того, що читане мною про Бога й Христа – не вигадка й не казка, а щось, що бодай, якщо не брати до уваги віру, на символічних аналогіях і справді зможе розкрити працюючий механізм покликання. Тому, я звернулася до Річарда Суінберна. Він переконує, що «Існування Бога» не протирічить логіці.⁷⁰

Суінберн звертається до агностиків, які не скандують войовничими запереченнями, що Бога немає, а розглядають варіанти і допускають, що Бог існує. «Достовірність доказів залежить не тільки від їх внутрішньої якості, але й від контексту, в якому вони представлені, і попередніх переконань особи, яка їх оцінює».

---

⁶⁹ Карл Густав Юнг, Aion: Нариси щодо символіки самості, ст. 52

⁷⁰ Swinburne, Richard. The Existence of God. Oxford: Clarendon Press, 1979.

У своєму викладі Суінберн послуговується засадами раціонального мислення, а саме: міркування мусить виходити з базової аксіоми (наприклад, Бог існує), а також бути системним і співставним. За таким принципом, будь-який доказ містить у своїй структурі: засновок, судження, що прийняті на віру та умовиводи, виснувані з попереднього аналізу.

Суінберн демонструє суму кейсів, які доводять нам, що в структурі доказу, чи то в полі природничих наук, чи то в гуманітарних, чи то в теології, обов'язково певні судження приймаються на віру. Наприклад, в природі не існує ідеального золотого перетину, адже навіть у равлика і людського тіла пропорційність виражена по-різному, проте, для того, аби вирішувати математичні задачі й пропонувати висхідні стандарти, ми ставимо золотий перетин у статус аксіоми, що являє собою абстракцію потенційної здійсненності.

Ми не можемо досвідчити золотий перетин іманентним чином, він існує як ідеальний математичний об'єкт. Відтак, ми доходимо до висновку, що в математиці, як і в теології, потребуємо апріорного базису, з якого виростають похідні аксіоми. Виходячи з цього, ми можемо замінити золотий перетин Богом, також ідеальним об'єктом, а похідні – твердженням, що призначення існує. «Доказ є дедуктивно достовірним у тому випадку, якщо припущення, що його засновки істинні, а висновки хибні, – не співставне».⁷¹ Тобто, апріорні твердження з похідними судженнями мусять містити корелят і саме він є доказом.

Однак, цю формулу доказу дуже легко зруйнувати, скажімо, мисливши в дусі Ганса Ульріха Гумбрехта й віддаючи перевагу емпіричному досвіду. Як тоді Бог може впровадитись у цей вакуум? У такому разі, Суінберн пропонує розкласти світ на найменші неподільні частинки на зразок атомів, дійсність яких, не

---

⁷¹ Swinburne, Richard. The Existence of God. Oxford: Clarendon Press, 1979.p.34

викликати заперечення, ні у віруючого, ні в агностика, ні в атеїста і майструвати доказовий в'яз на їхньому фундаменті.

На березі виглядає так, що він спонукає нас думати, що істинність індуктивних засновків збільшує вірогідність істинності умовиводу, однак, пізніше додає: «індуктивні засновки не обов'язково роблять умовивід можливим, більш вірогідним, чи менш вірогідним».⁷² Вірогідність забезпечується шляхом витонченої логічності і протяжності імпульсу думки від засновків до висновків. Тобто, суб'єктивна коректність операцій творить доказ.

Фактично Суінберн проблематизує всю сучасну науку, натякаючи на те, що ми продукуємо істинність на основі суб'єктивно досвідченого, при цьому свідомо опускаючи поле неврахованих фактів, що здатне докорінно змінити істину, або її підважити. Однак, як тоді напрацьовується об'єктивність у науці, або, сказати обачніше, високовірогідна об'єктивність?

Суінберн і логіка стверджують, що чисельними підтвердженнями. Тобто, факт народжується з суми суб'єктивних тверджень вчених, що багаторазово реактуалізувалися іншими вченими. Відтак, суб'єктивність заґрунтовується в істину шляхом відтворення одного й того ж самого кореляту між засновками й умовиводами в чисельних експериментах.

Проте, засновків і умовиводів може бути сила силенна. Скажімо, ми аналізуємо, які звуки видають тварини під час зазивання протилежної статі для спарювання. Можна дослідити особливості мови кожного виду, виділити «слова», що є сигналами заклику, кожне з яких, стане засновком і, проаналізувавши таким чином всі фонетичні коди, ми можемо не прийти до висновку, що вони використовуються з метою спарювання, хоча, воно так є. Чому? Бо ми зачерпнемо

---

⁷² Swinburne, Richard. The Existence of God. Oxford: Clarendon Press, 1979, p.48

зайві контексти, особливо складні, адже пов'язані з індивідуальними проявами живих істот, і це похитне зосередженість мислення і парадоксальним чином приведе до хибних умовиводів. Як у такому разі діяти?

Суінберн наполягає, що наука ствердна, коли зрозуміла. Зрозуміла — в значенні кристалічно чисто аргументована. «У сфері дослідження найкраще пояснення — це не просто найправдоподібніше, а те, яке найбільш елегантно гармонує з усіма наявними доказами, пропонуючи послідовну розповідь, яка висвітлює таємниці існування». Відтак, можна сказати, що найкраще пояснення — це найзрозуміліше пояснення, яке зберігає зв'язки між засновками й умовиводами і є настільки стабільним, що через нього можна пояснювати інші подібні явища в науці. Проте, якщо стабільність забезпечується міцністю зв'язків між засновками й умовиводами, це означає, що в процесі їх формулювання і висновування була врахована широка палітра даних, зібраних під час спостереження. Назвімо ці данні фоновим знанням. За умови відсутності великої кількості грубих фактів, саме емпіричний досвід ставав фоновим знанням для дослідників. Отже, спостереження конвертуються у фонові знання, з яких потім продукуються факти. Однак, чи є тоді принципова різниця між спостереженням і фоновим знанням?

Спостереження — це зосередження уваги на об'єкті, фіксація його рис і нотування побаченого, а фонове знання, як пише Суінберн: «це таке знання, або знання про такі речі, які ми приймаємо на віру й не потребуємо подальшого пояснення, коли оцінюємо вірогідність певної вузької теорії».⁷³ Отже, для формулювання факту (або доказу) необхідне найзрозуміліше пояснення, адже воно робить його постулатом. Натомість складне пояснення вимагає широкого діапазону фонових знань, походження якого, ми мушили б з'ясувати, тобто, постійно б

---

⁷³ Swinburne, Richard. *The Existence of God*. Oxford: Clarendon Press, 1979, p.46

запитували: звідки ми це знаємо?, а це звідки?, а хто це сказав? і тд. У підсумку, ми б не вивели факт, а досягнули повної абстракції. Проте, навіть, якщо безкінечне запитування довело б нас до абстрактної невизначеності, то, хіба це не було б більшою істиною, аніж найзрозуміліше пояснення? Де гарантії, що найзрозуміліше пояснення – це істинне пояснення?

Знання тяжіє до універсальності й довідковості. Воно повинно давати відповідь на запитання, зберігаючи при цьому фактологічну когерентність. Наприклад, за аксіомою рівності, якщо два вирази рівні один одному, то їх можна замінити один на один у будь-якому іншому виразі. Якщо, вставивши один із рівноцінних виразів в інший вираз, він виявився нерівним, то аксіома не справдиться. Нерівноцінні вирази не слугуватимуть доказом аксіоми. Відтак, вона втратить пояснювальну силу й перестане бути знанням. Однак, допоки вирази і справді є рівноцінними, аксіома непохитна.

А що відбувається у випадку наявності великої кількості гіпотез, що могли б пояснити аксіому рівності? Збільшення охоплення масиву даних зі зниженим потенціалом фактологізації. Бо нема пояснення для кінцевого пояснення. Надто багато фонових знань в пастці абстракції. Отже, знання так і не стане знанням, бо ми будемо сумніватися в його істинності (чи правильно ми знаємо те, що ми знаємо й чи правильно ми пояснюємо те, що пояснюємо).

Метод Суінберна полягає в бажанні показати кінцеву точку нашого запитування, якою є Господь Бог. Я спробую пояснити головний аргумент Суінберна на користь Бога зі скромної висоти свого розуміння. В ситуації, коли ми намагаємось збагнути, як влаштований світ, яке б питання ми не задавали, воно породжуватиме все нові й нові невідомі, на які в нас не завжди будуть відгадки. Безперервне запитування зайде в глухий кут, бо першоджерела усіх фонових знань про світоустрій – недоступні. Скажімо, ми вважаємо, що появу Всесвіту спричинив

Великий Вибух. Проте, що спричинило його? І що спричинило те, що його спричинило? Отож, все–таки, рано чи пізно, – глухий кут.

Інша справа – ствердити, що Всесвіт створив Бог. Чому це найзрозуміліше пояснення і, до того ж, ідентично раціональне, або навіть ще більш раціональне, аніж матеріалістичне? Бо, мовлячи про Бога, маємо на увазі, особистість, що діє від наміру. Намір – мета особистісної волі може пояснити усі складнощі, протиріччя і сліпі плями світоустрою. Отже, Бог – найзрозуміліше пояснення не тому, що питання було штучно спрощене шляхом неприйняття до уваги усієї суми фонових даних, а тому, що тепер стало відоме джерело тих самих фонових даних і, відповідно, сконструювалась цілісність картинки, парадигмального уявлення про світ.

Бог – раціональне пояснення, адже, запитуючи про створення світу й інші явища історії, ми сягнемо глухого кута набагато пізніше, аніж, керуючись атеїстичною оптикою, бо, чи не єдине глобальне питання, на яке не дає відповідь Біблія, – це «хто створив Бога?».

Суінберн ключем свого методу обирає намір. В подкасті «Розумна віра»⁷⁴, він коментує, що Божа інтенція творити щось, видозмінювати, збирати, як конструктор і впливати – є вирішальним творчим духом усіх космічних і, зокрема, земних процесів. До того ж, творча жага і її втілення звучать нотою раціональності, адже є задум, мета всього, що відбувається і творіння Божі, наділені розумом, є носіями раціонального творчого потенціалу, реалізувати який, є їхньої задачею і покликанням на шляху до Бога.

---

⁷⁴ Разумная Вера (Вост. Европа), "Ричард Суинберн: разумность Христианства — бытие Бога, дуализм, воскресение | РВ Подкаст #20", YouTube, 10 листопада 2021, відео, XXXX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=F4W_WJqPY1I.

Отже, у другому розділі ми остаточно розірвали коло суперечки між метафізиками й матеріалістами, позак, завдяки Суінберну, збагнули, чому трансцендентні сили й концепти, наприклад, концепт Бога, Ісуса Христа, призначення – є раціональними. За ними стоїть інтенціальна особиста творчість. Тож мою гіпотезу також можна вважати раціонально. Призначення – це потенціальне, що має трансцендентну мету, творчу природу й може бути втілене, за рахунок усвідомлених медитувань у себе й зусиль.

РОЗДІЛ ІІІ

КОНЦЕПТ ПРИЗНАЧЕННЯ У ФІЛЬМІ «ПРИЗНАЧЕННЯ», 2014 РОКУ

У цьому розділі, я спираюсь на візію французького філософа й семіотика Ролана Барта⁷⁵ і розглядаю фільм, як текст культури. Текст розкриває сенси через метафори й, тому, може бути проінтерпретований по-різному. За Юлією Кристєвою⁷⁶, французькою філософінею і літературознавицею, яка розкриває і доповнює теорію Барта, текст є діалогічною матрицею письменника й читача, або, у випадку фільму – режисерів і глядача. Я не порівнюватиму сенси, що хотіли донести креатори фільму зі своїм прочитанням, натомість простежуватиму кореляцію та відмінності між метафорами, які згуртувались навколо концепту призначення, що я їх визначила й проаналізувала у попередніх розділах, і метафорами в фільмі, за допомогою яких, обігрується тема задуму й міри свободи волі всередині нього. Під метафорами я розумію образи, за допомогою яких, можна унаочнити й легше передати певні змісти. Наприклад, Бог, Божий намір, Ісус, Антихрист та архетипи Карла Густава Юнга предстануть у цьому аналізі, як метафори.

Також додам, що не вдаватимусь до кінематографічного аналізу, не концентруватимусь на зображально-виражальних засобах, а приділятиму увагу конкретно репрезентації концепту призначення і спробую відрефлексувати досвід контакту героя з ним крізь метафори та стейтменти, що вдалося виокремити в теоретично-аналітичних розділах.

---

⁷⁵ Barthes, Roland, *The rustle of language*. New York: Hill and Wang, 1986. p.59-60

⁷⁶ Юлія Кристєва. Бахтин, слово, диалог и роман // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму. - М.: Прогресс., 2000. Ст 429

Фільм «Призначення»⁷⁷ – багаторівневий за сенсами текст культури. Кожен рівень має контекст. До основних контекстів «Призначення» належать: феміністичні студії, гендерні студії (транссексуальність), літературознавчі студії, зокрема, що стосуються фантастики, кінознавчі студії і, звісно ж, філософсько–теологічний контекст, що ставить питання про людське покликання в житті. Я розглядатиму «Призначення», як текст культури, застосовуючи методологію текстуального та інтерпретативного аналізу, концентруючись прерогативно на філософсько–теологічному контексті.

Кінострічка «Призначення» – австралійський науково-фантастичний драматичний трилер, що вийшов на екрани в 2014 році з режисерських рук братів Майкла та Пітера Спірігів, з Сарою Снук та Ітаном Хоуком в головних ролях.

Фільм породив хвилю дискусій щодо покликання, транссексуальності, долі жінки та втручання за допомогою технологій у закони Всесвіту й людську долю.

Інтерпретації глядачів і критиків мають розходження щодо багатьох аспектів сюжету, однак, в унісон артикулюють згоду, що стрічка заслуговує уваги й вдумливого перегляду.

Варто зазначити, що «Призначення» є екранізацією оповідання «Всі ми зомбі» американського фантаста Роберта Хайнлайна. До того ж, оскільки оригінальний текст був написаний у 1958 році, під «зомбі» автор має на увазі не омертвілих потвор, а осіб, позбавлених свободи волі, що живуть, неначе у комп'ютерній програмі, кимось створеній пастці, виконуючи команди в руслі чийогось задуму.

---

⁷⁷ UAkino.club [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uakino.club/filmy/genre_detective/660-priznachennya.html

Я обрала цей фільм, адже у попередніх розділах з'ясувала, що одна з центральних проблем, пов'язана з покликанням, це конфлікт задуму й свободи волі й, окрім цього філософсько-теологічного контексту, стрічка реферує до актуальності моєї роботи, а саме загрози суттєвого втручання технологій у людську долю.

Оскільки події у фільмі зав'язані на часових переміщеннях за допомогою машини часу, я викладатиму аналіз поступово, після відтворення частин сюжету.

«Призначення» починається з цокоту черевиків. Чоловік у сірому плащі стрімко крокує адмінбудівлею, з дивним саквояжем у руках. Початковий образ уже інтригує, напружена фонова музика підсилює важливість його місії. Звернувши вліво, він забігає у підвал і втягується в перестрілку з невідомим. Здіймається вогняна хвиля, що обпікає йому обличчя, саквояж вислизає з рук. Супротивник підходить, пильно вдивляється в очі волаючому від болю чоловікові й поблажливо штовхає у його сторону саквояж. Понівечений натискає кілька кнопок і наступним кадром нам показують його у бинтах на лікарняному ліжку. Чоловік зауважує, що його обличчя і голос зазнали змін.

Ми дізнаємося, що він поважний спецагент (Ітан Хоук), останнім завданням якого є схопити провального підричника – жорстокого й непередбачуваного злочинця, що у березні 1975 року збирається спалити 10 кварталів Нью-Йорка й заподіяти лиха більше ніж 11 тисячам людей. Так, дата вибуху відома. Позаяк, герой - не просто спецагент, а часовий агент; а його контора - не служба безпеки, а бюро часу, що забезпечує своїх працівників темпоральними переміщеннями за допомогою машини часу, замаскованої під саквояж. Метою їхньої діяльності є попередження злочинів до того, як вони будуть скоєні.

Спецагент записує на диктофон бриф свого останнього завдання і зазначає: «Воно так само важливе, як і перше, бо веде нас до нашого призначення» [00:06].

Кому адресуються ці слова, ми й гадки не маємо, але діалогічність змушує відчувати присутність невидимого персонажа.

Для затримання підривника, агент влаштовується барменом. Одного вечора до нього підсідає чоловік, який на спір погоджується розповісти свою історію. Як він зазначає: «Такого ти ще ніколи не чув»[00:13].

Історія починається 13 вересня, 1945 року. На східцях дитбудинку у Клівленді знаходять немовля. Дівчинку поміщають у ліжечко й вона починає розглядати брязкальце у вигляді планет. Її пристрасть до космосу не вщухає і в підліткові роки, а коли вона досягає зрілості, в притулок приїздить містер Робертсон, із густими бровами й переконливим поглядом, і запрошує Джейн працювати на урядову космічну корпорацію «SpaceCorp». Дівчина проходить всі випробування, однак, за крок до відльоту її усувають за ганебну бійку з конкуренткою. В день бійки, оглядаючи побої, її організм сканують і виявляють природну аномалію, проте, змовчують про це. Робертсон робить вигляд, ніби причина відмови - бійка, однак, додає, що це ще не кінець.

Джейн вирушає у життя. У будинку, де вона працює покоївкою, на приліжковому столику, лежить глянець із рубрикою «Сердечні сповіді», з якими вона радо згаює час між важкою роботою і вечірніми курсами з етикету, якими вона намагалась показати корпорації свою добропристойність. Увечері після курсів вона випадково перетинається з чоловіком, до якого відчуває близькість. Він завершує за неї цитату Лінкольна, розгортається роман, однак, під час одного з побачень, просить її зачекати, йде геть і більше не повертається.

Тим часом Робертсон виринає з небуття з повідомленням, що головна місія «SpaceCorp» - не космічні польоти, а пошук особливих людей, які виправляють неправильне. Окрилена можливістю повернення на службу, Джейн падає з небес об землю, дізнаючись, що незнайомиць лишив її не тільки з розбитим серцем, а й з

дитиною. Відміна служби стала не останнім потрясінням. Після пологів, хірург повідомив Джейн про ту саму аномалію, комплект чоловічих і жіночих органів в одному тілі. Її подвійний набір органів дозволив їй завагітніти, проте, через незрілість жіночі перестали функціонувати, тож, лікарі почали операційні процеси для активації чоловічої частини Джейн.

Невдовзі вона мусить перетворитись на чоловіка. Зовнішньо й біологічно. Зі сльозами на очах, Джейн називає дочку на свою честь, усвідомлюючи, що самій скоро доведеться відмовитись від цього ім'я на користь чоловічого.

Через 2 тижні маля викрадає незнайомиць.

Бармен запитав, який вигляд мав той чоловік? Джейн (уже на той час, Джон) відрізала, що без особливих рис, «звичайний, як ти, або я»[00:39].

Джейн змінила ім'я, переїхала у Нью-Йорк і влаштувалась у журнал вести рубрику «Мати одиначка».

Відчуваючи її біль і жагу до помсти, бармен запропонував: «А що, якщо я б привів до тебе людину, що зруйнувала усе твоє життя, якби я дав гарантії, що тобі все зійде з рук, ти вбив би її?»[00:49]. Після цієї фрази, розпочалася їхня співпраця. Джон погодився зустрітись зі звабником в обмін на спільну з барменом подорож у часі. У підвалі бару, з під ящиків з пляшками, агент дістав машину часу й пояснив Джону, що вона працює за рахунок створення темпорального зсуву.

Тут варто зупинитись і розтлумачити, що фільм побудований на ідеї часової петлі. Це явище існує між минулим і майбутнім і зобразити його можна як знак безкінечності, закільцювання наслідка в причину, а причину в наслідок. У пастці цієї зав'язі агенти можуть мандрувати днями й роками, проте, зміна подій має високу ціну, навіть смертельну. Звісно, Джон поки що не знає, чого коштуватиме йому втручання в зумовленість наслідку й причини.

Для того, аби збагнути як це працює, уявімо, що я хочу повернутися в 26 березня 2000 року, коли Володимир Путін заступив на посаду президента Російської Федерації і вбити його. Коли я вирушу туди й випущу зі ствола кулю в його скроню, в цей момент, зміниться майбутнє і 5 травня 2024 року в мене не з'явиться бажання застрелити диктатора, адже він буде мертвим і не наробить стільки лих. Змінюючи минуле ми змінюємо майбутнє, що змінює минуле.

Персонажі фільму переміщаються вигинами знаку безкінечності, проте, не можуть вийти за його рамки. Я задумалась: чому? І агент часу дав відповідь: «Якщо вирушити більш, ніж на 53 роки від нульової точки, це призведе до дезінтеграції темпоральної зони»[00:56]. Нульовою точкою вважається 1981 рік, коли машина часу була винайдена.

Але що таке дезінтеграція? Розпад цілого на складові частини. Отже, наскільки я зрозуміла, розпад петлі часу й утворення нових. Відтак, мандрівник у часі насправді має вибір, чи існувати всередині петлі, чи розв'язати її на окремі мотузки, проте, з якоїсь причини агент продовжує існувати в матриці, щиро вірить у неї і передає це Джону. Можливо, це комусь вигідно?

Але давайте повернемося всередину сюжету. Джон і агент вирушають у 3 квітня 1963 року. Як і було обіцяно, Джон мусив око до ока зустрітися з кривдником і знеживити його.

Спершись на цегляну колону й, очікуючи з хвилюванням і спрагою на побачення, Джон чує, як його гукає молодавий голос. Озирнувшись, він бачить налиту й рудаву дівчину, яка виходить з курсів етики, з дещо розгубленим, але норовитим поглядом. У ту мить, Джон збагнув, що він і є кривдником. Він є одночасно і Джейн, і кривдником. Цей абсурд доводить до божевілля. Але як це можливо?

Таке обертання на саму себе – прояв часової петлі, де, як я вже згадувала, не тільки причина формує наслідок, а й наслідок - причину. Якби Джейн не знайшли у дверей дитбудинку в 45-му, вона б не познайомилась із Джоном у 63-му, а якби вона не познайомилась із Джоном, то не народила сама себе, після чого опинилась у притулку в 45-му. Народження Джейн - це одночасно причина й наслідок їхнього роману з Джоном.

Персонаж Джейн-Джон – подвійний гендер, рольові протилежності, проте, об'єднані наміреністю. В обох, попри страждання, зберігалось відчуття мети. Молода Джейн усвідомлювала, що перспективна, «SpaceCorp» була її омріяним майданчиком для самовираження. В очах горіли місійність і бажання. Джон - не полярна крайність, не зло, він все ще здатен відчувати любов і відданість. Однак, заражений мстивою вдачею, тепер його мета не творити, а руйнувати.

Мені можна заперечити, сказавши, що, перетнувшись із Джейн і відчувши знову ту теплоту в грудях, його помста втратила актуальність, тим паче, кому мстити, самому собі? Проте, Джон при зустрічі з Джейн перестає бути носієм свободи волі, адептом Самості, чії думки й вчинки можна оцінювати. Він уже не взмозі приймати сміливі рішення, адже знає, що йому судилося проживати циклічний сценарій і пам'ятає: якщо розірвати цей вузол, він загине.

Джон на зустрічі з Джейн втрачає жагу до помсти не тому, що з поганого перетворюється на хорошого, а тому, що отримує нову інформацію, що нівелює його агентність. У цій точці, на метафоричному рівні, душі Джона-Джейн обрубують крила. Виходить, що спецагент перемістив Джона в часі, аби показати йому, ким він є.

Я не можу не приділити увагу складності гендерного самовідчуття персонажа. Оглядачка мистецтва Ганна Кауфман в «The Now», написала: «Криза ідентичності Джейн приречена натягнути струни суперечливих питань, пов'язаних

із сексуальністю та гендерною орієнтацією⁷⁸». Дослідниця наукової фантастики Джені Вайл з університету Орегону також згадувала гендерне протиріччя, на якому нібито вибудований персонаж Джейн-Джон⁷⁹. Проте, я іншої думки.

Навіть до операцій зі зміни статі, Джейн відчувається по-чоловічому мужньою. Вона з презирством дивиться на оточуючих жінок і пишається своїми винятковими розумовими здібностями, ніби ця диференціальна риса долучає її до чоловічого племені. Ніби розумними можуть бути тільки чоловіки і їй вдалося неможливе. Варто зробити знижку на епоху. Післявоєнні часи - просякнуті маскулінною вищстю, оскільки у більшій мірі саме чоловіки виграли війну. Можна припустити, що персонажка тяжіє до сильніших. У той же час, у 60-ті, якраз пік молодості Джейн, у США зароджується Жіночий визвольний рух. Друга хвиля фемінізму набирає обертів, а рівність чоловіків і жінок у правах набуває прагматичності. Жінки воліють мати економічну, політичну й правову рівність з чоловіками, отримувати поміч від них у вихованні дітей і мати можливість на вільне сексуальне самовизначення.

Ці історичні тенденції не могли пройти повз конструювання персонажа. Щонайменше через те, що автор оповідання «Всі ми зомбі», за яким було зняте кіно, Роберт Хайнлайн, жив в Америці і народив свій твір у передвечір 60-х.

Персонаж Джейн-Джон побудований на дихотомії аніми й анімусу. У юності дівча відчуває свою жіночу природу. Як би їй не було скрутно, вона

---

⁷⁸ Hannah Kaufman, Movie Review: 'Predestination'.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thehoya.com/guide/movie-review-predestination/>

⁷⁹ Jenée Wilde, Science fiction paradox and the transgender look: how time travel queers spectatorship in Predestination / Jenée Wilde // Jump Cut: A Review of Contemporary Media / No. 60 – 2021. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ejumpcut.org/archive/jc60.2021/Wilde-Predestination/text.html>

тішитися з народження первістка. У молодості їй більше до душі чоловічий камуфляж жорстокості й конкуренції: необхідно виживати, тому, вона обирає бути такою. Архетипічна аніма відповідає за продовження роду, вразливість, витривалість, тяжіння до сім'ї; анімус – за виживання, боротьбу, справедливість, насилля. Більше того, архетипи виражені в ній фізично – подвійним набором органів. Однак, попри це, Джейн продовжує ідентифікувати себе, як жінку. Тож, сум'яття Джейн то до чоловічого, то до жіночого, виглядає мені як процес відкриття і розкриття аніми й анімусу в собі, а зовсім не як гендерний конфлікт. Мою тезу підсилює факт, що ролі Джона та Джейн виконує одна акторка – Сара Снук, відповідно, під час перегляду, навіть до того, як ми дізнаємося, що Джон та Джейн – єдина особистість, асоціюємо двох персонажів з однією сутністю, позаяк візуальна подібність нас до цього підштовхує.

Воля дозволяє їй жонглювати ідентичностями відповідно до обставин і потреб. Однак, зі зникненням волі обирати, в умовах закономірностей часової петлі, коли Джейн мусила перетворитись на Джона, персонаж втратив здатність впливати на власну долю і сюжет перейшов до рамки ув'язнення в чийомусь задумі на протиположності католицькій концепції людини, яка живе в співавторстві щодо свого життя з трансцедентним джерелом, Богом. Більше того, з втратою дієздатності відбулася втрата екзистенційної ідентичності. Образ «Я» персонажа зазнав змін і породив нові питання до себе: хто я?, я – добрий чи поганий?, який шлях я проходжу?, що таке зрештою добро і зло?

Повернімося до осяяння Джона, що він і є кривдником. За аналогією можемо порівняти з дитиною, яка, за Юнгом, у підліткові роки вперше усвідомлює, що здатна наносити шкоду. Джон прямував на зустріч у стані потерпілого, а під час неї, виявився лиходієм. Він хотів знищити зло, однак, довелося подивитися в дзеркало й побачити свою Тінь. Тінь тверезить, викошує із ряду жертв і змушує

нести відповідальність. Вона є невід'ємною частиною життя, бо саме через неї отримуємо уроки, змінюємось і рухаємось до призначення. Тінь пов'язана зі свободою волі, бо кожен наш вибір, заохочуючи щось, спопеляє інше. Без сміливості обирати неможливо втілювати призначення. Здається, Джон змирився з Тінню, але не взяв за неї відповідальність, бо петля замкнулась на його шиї. Тож, що стає на заваді щасливого кінця для героя? Петля, чи він сам? Побачимо.

Тим часом спецагент мігрує у 2 березня 1970. Він здійснює нелегальний стрибок, аби схопити провального підричника. До Нью-Йоркської катастрофи залишається 5 років, треба встигнути знешкодити злочинця, адже інстинкти підказують: він дихає у потилицю.

Камера показує підвал, стрілянину між спецагентом і підричником і раптом – вогняний вибух. Спецагент жахається від перевернутого дежавю. Ситуація йому знайома, але він не на своєму місці, не лежить з обпаленим обличчям, більше того, вже крокує назустріч страждаючому й з милосердя штовхає вислизнувший саквояж в його бік. Момент зустрічі поглядами. У двох зіницях, що ледве видніються між обгорілими шматками шкіри, агент бачить себе. Він, як і Джейн, зустрівся із самим собою. Той, кому присвячене його заключне завдання - він сам. Провальний підричник і спецагент – це одна людина. За мить підричник хапає саквояж, вводить дату й тікає у 21 лютого 1992 року, у храм часового бюро, на лікарняне ліжко, саме в те місце, з якого, як нам спершу показали, нібито починалася історія.

Агент вертається у 2 березня 64-го. Ошалілий, він осмислює події і знов записує на диктофон настанови невідь-кому. Що відбувається всередині людини, яка раптом збагнула, що вона не Ісус, а Антихрист, або точніше, Ісус, який полює за Антихристом, а ще точніше – Ісус та Антихрист водночасі і немає точки розриву цього парадоксу? Навіть якщо агент уб'є підричника, вибух усе одно

станеться, адже колесо відтворюваності продовжуватиме оберти - агент невдовзі стане підриивником і скоїть злочин.

В агента виникає безліч питань до боса часового бюро. Навіщо він змусив його полювати на себе самого? Навіщо Бюро часу створило причинно-наслідкову петлю? Я спробую пояснити це через приклад із Путіним. Отже, 5 травня 2024 року у мене з'являється бажання покінчити з покидьком. Я вирушаю у 26 березня 2000 року, запобігаю інавгурації і змінюю майбутнє. Однак, повернувшись у 5 травня 2024 року моя свідомість не інтенціонує до вбивства знов, оскільки диктатор і так мертвий. Аби подолати це протиріччя і необхідна причинно-наслідкова петля. В неї занурюють людину, яка дає згоду на вбивство і може вільно пересуватись петлею для виконання такого завдання. Однак, на відміну від людей, що живуть у лінійному часі, вона пам'ятає Путіна, навіть коли майбутнє зміниться.

Чи не в цьому є справжній сенс буття? Чи не в цьому є загадка Всесвіту, що існує сценарій, справжній сенс якого, осягаєш тоді, коли бачиш повноту, минуле і майбутнє, коли розумієш причинно-наслідкову єдність, коли знаєш, що все, що є - зумовлене тим, що було? Чи не корелює ця, на перший погляд, причинно-наслідкова пастка з ідеєю творчого потенціалу видозмінювати цей світ, на зразок Бога й бути причиною самого себе й своєї долі?

На мій погляд, проглядаються перегуки з католицьким баченням покликання. Є індивід, наділений свободою волі, що проживає сюжет. В якийсь момент, його ангажують у Бюро часу, він мандрує роками й відкриває кореляти між причинами й наслідками, між наслідками й причинами. Його доля відрізняється від долі звичайної людини лише тим, що він бачить наслідки своїх дій. Так, можливо, саме він є вільнішим за інших, бо йому доступна повнота?

За християнською концепцією, повнота доступна лише Богові. Власне Річард Суінберн і пропонує повноту парадоксів і дивностей в навколишньому світі

пояснювати Божим наміром, адже тільки вищій силі відомий задум і сенс того, що відбувається. Спецагенту відомий задум – треба вбити провального підричника, самого себе. Однак, чи має він агентність всередині цього? Питань до керівника бюро стає все більше.

Агент чекає на нього в матово білому коридорі, схожому на госпіталь. Фіранка, що слугує однією з дверей здригається і з-за неї виходить містер Робертсон. Сутінки додають таємничості. Тепер ми знаємо, що він очолює і «SpaceCorp», і Бюро часу. Робертсон спішить повідомити, що незадовільний стан здоров'я агента та нелегальний стрибок – причина для негайного звільнення і натякає, що Джейн була б ідеальною заміною.

Агент вагається, чи це слушний крок, бо не хоче кривдити подругу, але зрештою дає згоду. Робертсон підбадьорює: «Ти маєш створити історію і вплинути на майбутнє. Зрозумій, ти більше ніж агент, ти дар цьому світу у вигляді парадоксу призначення. Ти єдиний, хто вільний від історії і походження. Ти маєш виконати свою місію, закласти фундамент майбутнього. Ми розраховуємо на тебе»[01:11].

Навіщо Робертсону вся ця гра? Навіщо він створив «SpaceCorp», Бюро часу, використовував спецагента, спостерігав за Джейн? Хто він і чого хоче досягти? Існує припущення, що Робертсон - це алюзія на Роберта Хайнлайна, справжнє ім'я якого, Роберт Енсон Хайнлайн.

Містер Робертсон поводить як азартний ляльковик, такий собі архетипічний Карабас Барабас, який бачить усіх ляльок зверху та імітує сюжети, забавляючись. Здається, що автор навмисне імплементував себе в історію у якості образу, що репрезентує порочність і протиріччя авторської позиції. Цікаво, що герой, який міг би надати найбільше відповідей на запитання щодо фільму - найменш розкритий. Режисери не показують нам, в чому був намір Робертсона. Усе, що можемо зробити, здогадатись самотійно. Але напевне зрозуміло одне:

Робертсон - людина, яка поводитья як Бог. Його цікавить лише життєстійкість петлі, маховиком якої, є спецагент, адже він здатен змінювати хід подій, пам'ятаючи майбутнє і таким чином забезпечуючи Робертсону контроль над задумом усього, що відбувається.

Насправді Бюро часу ніколи не полювало на провального підричника, воно використовувало його як приманку для свого найціннішого агента, оскільки вбивши підричника, Джона також з часом не стало б. Він змушений продовжувати існування в причинно-наслідковій петлі, тим самим підтримуючи головування Робертсона над плином історії. «SpaceCorp» також було створено не для космічних польотів, а для пошуку стійких, які б витримували переміщення в часі. Однією з таких є Джейн.

Спецагент завертає у двірний отвір, що веде з матово білого коридору у кімнату з дитячими колисками. Виявляється, він не в госпіталі, а в пологовому будинку. Долоні в шкіряних рукавицях забирають маленьку дівчинку. Ми здогадуємося, що це Джейн. Агент відвозить її до притулку, ніжно проводить пальцем по щічці й лишає на східцях.

Наступним кадром нам показують парк, де на лавці сидять закохані Джон та Джейн. Джон обертається і бачить спецагента. Він попереджає Джейн, що відійде, але скоро повернеться. Проте, нам вже відомо, що він зникне назавжди, понівичивши їй серце.

Зустрівшись, спецагент запитує у Джона, чи він зрозумів, ким він є і ким є агент? Прозріння на обличчі Джона засвідчує головну таїну фільму - весь цей час нам розповідали історію однієї людини. Джон, Джейн, спецагент та провальний підричник - це один герой в різні часові періоди, що перетинається сам із собою і конструює долю відповідно до парадоксу зумовленості. Яким чином?

Давайте відновимо у пам'яті хронологію. На момент розмови Джон та спецагент знаходяться у 1964, опісля стрибають у 1985, де Джон стає найуспішнішим агентом часу, попереджаючи сотні кривавих терактів, однак, його головною ціллю залишається провальний підривник. За ним він вирушає з 1992 року у 1970 і стає носієм того самого сірого плаща й таємничого саквояжа, з яким спускається в підвал, зазнає опіків від вибуху й отримує допомогу від невідомого – хтось підсуває до нього саквояж із машиною часу і йому вдається втекти назад у 1992.

Проваливши свою останню місію, за наказом бюро, він мандрує у 1970 і влаштовується в бар, щоб завербувати молодого себе - зустрічає Джона, якому пропонує вбити найзапеклішого ворога в обмін на подорож у часі. Вони стрибають у 1963 рік, де Джон зустрічає Джейн, закохується і вагітніє сам собою.

Тим часом спецагент повертається у 1970, програє підривнику в сутичці, а опритомнівши після ударів, стикається з обгорілим собою і підштовхує машину часу, дозволяючи втекти. Опісля спецагент вирушає у 1963, викрадає Джейн і доставляє її у 1945, підкидаючи під притулок. Врешті-решт, агент повертається у 1963 і спостерігає, як Джон закохується у Джейн. Фільм завершується тим, що спецагент відстежує провального підривника й вбиває його, а Джейн вербують до лав Бюро часу. Вона слухає запис на диктофоні, підготовлений для неї спецагентом раніше і продовжує свій шлях. Отже, герої, дізнавшись, хто вони і в якій залежності від петлі перебувають, пародовжили відтворювати свої циклічні сценарії.

Можна було б подумати, що історія завершується справедливістю з тієї точки зору, що спецагент знешкоджує свою загрозливу майбутню версію і кладе край злочинності, однак, ми знаємо, що він врешті збожеволіє і все одно стане підривником. По-перше, під час розмови про звільнення, Робертсон зазначає, що причиною є не тільки нелегальний стрибок, а й психо-емоційний стан агента. По-

друге, це підтверджує медична картка, що нам показують на початку фільму із зазначенням діагнозу: «рання стадія психозу». Відтак, розуміємо, що навіть вбивство підричника – є частиною плану і умовою, за якої спецагент продовжуватиме службу в Бюро часу, адже завжди матиме для цього мету. Чи був це вибір спецагента? З одного боку, так, адже перед вбивством провального підричника, Робертсон перепитав у нього, чи хоче агент провести свою пенсію саме в Нью-Йорку, в апартаментах, що знаходяться неподалік місця вибуху й агент відповів ствердно, що демонструє його воління відстежити й вбити підричника навіть після завершення служби. З іншого боку, Робертсон також пообіцяв, що при досягненні місця призначення (в даному контексті, - кінцевої точки місії), машина часу вимкнеться. Коли спецагент прибув в апартаменти, машина деактивувалася, але потім раптово запрацювала. Також Робертсон передав агенту перед відправкою на пенсію конверт з останніми зачіпками щодо переміщення провального підричника. Отже, висновуємо, що не в залежності від виборів агента, місія ліквідувати підричника ходить за ним із косою. Виникає питання, чи міг спецагент не виконувати доручення Робертсона? На жаль, ні, позаяк він би перестав існувати, адже циклічність його появи в різних часових періодах змістилася б, а разом із цим, зруйнувалася б часова петля.

Людина думає, що здатна проникнути всередину задуму й перелаштувати закони Всесвіту, винаходить телепорт і бавиться із величчю, як от Робертсон, гадаючи, що є джерелом контролю. Однак, мораль фільму вчить її, що визначеність не дарує щастя, а спроби змінити плін життя і викреслити уроки, що мусили б чомусь навчити, обертаються бумерангом ще потужнішої сили. Коли Джон забажав позбавитись болю і викреслити кривдника з історії, він став кривдником сам і втратив дієздатність. Намагання людини здобути кермо над повнотою, рекошетить

позбавленням частки Бога всередині нас, або нетеологічною мовою, волі вибору й тоді ми перетворюємось на «зомбі».

Після того, як Джон покинув Джейн, він підійшов до спецагента, приставивши курок пістолета до його голови, з криками, що він зловісник. На що, агент відповів: «це був твій вибір!». І справді, того вечора, за барною стійкою, Джон сам обрав помсту взамін на темпоральну мандрівку. На той час, він ще не знав про часову петлю і її закони, отже, дії Джона привели його у пастку, частково створеної ним самим, петлі, в якій він застряг, наче павук у павутині, що зрештою нівелювало його Самість.

Захоплюючим вивертом виявилася відгадка. Винними у парадоксі зумовлення є співтворчість машини часу, як метафори задуму й головного героя, вираженого в 4 втіленнях.

Машина часу під керівництвом Робертсона, посіла місце повноти, фактично стала Богом, а герой, силкуючись змінити долю, викресливши зі свого життя біль, що міг би бути відрефлексованим і подоланим, продав їй душу. Машина виступає як технологічний інструмент видозміни Божого задуму й метафорою нового Бога, що пропонує визначеність за вірну службу, а точніше, цілковите підкорення.

Однак, за католицькою інтерпретацією, Божий задум, що передбачає рух людини за покликанням, є протилежністю визначеності. У першому розділі я зазначала, що не хочу асоціювати призначення з долею, адже доля – це напередвизначеність, що позбавляє відповідальності. Натомість, покликання – це про пошук себе, перетворення потенціального, закладеного Богом, в актуальне із високим рівнем застосування свободи волі, тобто, шляхом проб і помилок. Відповідно, життя в невизначеності щодо покликання (Божого задуму) вимагає неабиякої мужності, адже немає жодних гарантій «правильного» знаходження призначення і контакту з ним. Натомість, визначеність задуму, як показує досвід

героя фільму, призводить до зміни минулого, керування долями інших людей та божевілля. А свобода волі полягає в пробах і помилках, у вірі, що відчуття правоти свого автентичного художнього сюжету становить сенс буття. Абсолютним антонімом такого підходу є зміна реальності за допомогою телепорту. Визначеність позбавляє уроків, прийняття архетипної Тіні (як сталося із Джоном), що наближало б до призначення,

Підсумовуючи, по-перше, досвід контакту головного героя фільму з призначенням показав нам, що могло б статися з людиною, якби їй був відомий Божий задум щодо неї. По-друге, зобразив, наскільки для людини важлива агентність і можливість проявити свободу волі. По-третє, продекларував, чому зустрічі з власною Тінню необхідно проживати мудро та, по-четверте, до чого може призвести співпраця хворобливо амбітної персони з технологіями.

ВИСНОВКИ

Я входила у дослідження з гіпотезою, що призначення - це потенціальне, що можемо перетворити в актуальне. В процесі аналізу джерел, зокрема праць Антоніо Джирланди, Річарда Суінберна й Карла Густава Юнга, з'ясувалось, що потенціальне стосується трансцедентного, тобто, у буквальному сенсі (для теологів) і в метафоричному сенсі (для культурологів) - Божого задуму.

На початку роботи я одразу зазначила, що не є прибічником позиції, характерної, наприклад, для кальвіністів, що призначення тотожне долі, адже доля - це напередвизначеність і тотальна влада Бога над життям людини. Також я не толерую ідею «*tabula rasa*» Джона Лока й Томаса Гоббса, що людина - це чистий листок, на якому вона винятково самостійно прокладає життєвий шлях. Мені імпонує католицький підхід до призначення, як до співтворчості людини й Бога, який описаний Антоніо Джирландою.

Співтворчість передбачає, що у Бога є задум щодо світу й конкретної людини. Аби перевірити, наскільки раціонально продовжувати міркувати у цьому руслі, я звернулася до праці Річарда Суінберна «Існування Бога», де він виклав ланцюжок аргументів на користь логічності Божого задуму. Якщо коротко передати його ідею, Бог діє з наміру, тобто інтенції, розкриваючи свою творчу силу в стосунку до світу й людини, як свого творіння. Намір упорядковує хаос. Людина існує всередині задуму, однак, оскільки створена на подобу Божу, є носієм свободи волі, тобто, вільна здійснювати автентичний вибір. Відтак, співтворчість Бога й людини в реалізації покликання є також раціональною думкою.

Аби зайти у культурологічне поле й почати обмислювати призначення як концепт, я працювала з книгою Ганса Ульріха Гумбрехта «Продуктування присутності», в якій він діалогує з метафізиками, спочатку відчайдушно

сперечаючись з верховенством значення в культурі й повсякденному житті, але зрештою приходять до тези про комплексність і взаємну доповнюваність тілесної перцепції та інтерпретації. У підсумку, заради набуття інструментарію для аналізу досвіду контакту героя, досліджуваного мною фільму, з призначенням, я аналізувала теорію архетипів Карла Густава Юнга, де архетипи означила метафорами, за допомогою яких, можна виокремити смисли сюжету й поведінки персонажа.

Цінністю моєї роботи є колекція метафор, пов'язаних із призначенням, що я виокремила з опрацьованих джерел, як консолідовані, тобто, такі, з приводу яких, мої титани дійшли згоди.

Такими метафорами є: Божий задум, Божий намір, Ісус, Антихрист, співтворчість Бога й людини та свобода волі.

Відштовхуючись від цих метафор, я відповідала на другу частину свого дослідницького питання: чи екстраполюється уявлення про покликання, обраних мною авторів, із концептом призначення, висвітленого в однойменному фільмі.

Фільм був розглянутий мною з точки зору підходу Ролана Барта та Юлії Крістєвої, як текст культури. «Призначення» – багаторівневий за сенсами текст, кожен з яких має контекст. Я зосереджувалась на філософсько-теологічному контексті, спостерігаючи, як він репрезентований через метафори в фільмі й порівнюючи їх зі знайденою мною метафорикою навколо концепту призначення.

Кіно належить до жанру фантастично-драматичного трилера й побудоване на сутичці задуму й свободи волі, позаяк герой існує в часовій петлі, маючи можливість за допомогою машини часу змінювати минуле, що дарує йому, з одного боку, знання про повноту подій у лінійному часі, а з іншого, мінімізує агентність, оскільки, в разі припинення виконання задуму, він помре.

Машина часу є метафорою спроби людини, за допомогою технологій, втрутитися у порядок Всесвіту. Якщо виходити з того, що саме Божий задум упорядковує довколишній хаос, то стає зрозуміло, що воління здійснити це знизу, лише роз'ятрює і поширює його. Герой виявляється в'язнем задуму подібних йому й втрачає Самість, творчу іскру видозмінювати світ навколо себе й пізнавати себе, позаяк йому вже все відомо.

Одна з найголовніших моїх знахідок полягає в тому, що динаміка дискусії навколо покликання розвивається на конфлікті Божого задуму й міри свободи волі, а також у тому, що ця міра нам невідома. Спочатку ця думка звучала дещо лякаюче, однак, спостерігаючи за тим, як герой втрачає дієздатність в умовах визначеності й зловживання іншими людьми владою, я висувала другу знахідку, що все розставила на свої місця.

Можливо, саме мужність перебування в невизначеності й вічному пошуку призначення, без жодних гарантій знайти його швидко й «правильно» і становить сенс життя?

Ми не можемо іманентним чином перевірити існування Бога чи його задуму, однак, ці умови створюють нам середовище для проявлення свободи волі.

Свобода передбачає відповідальність. З цього випливає запитання, чи всі хочуть бути вільними й чи всі хочуть наражатись на невизначеність? Оскільки остання вимагає експериментів, що, як відомо, скажімо, з долі Христа, можуть вилитись у страждання. Також, цікаво було б з'ясувати у майбутніх долідженнях, чи може призначення бути «поганим», власне пов'язаним із жорстокістю і злочинами? Можливо, це також передбачено задумом, аби люди таким чином здобували уроки?

Ще одна, доволі банальна, проте, важлива для артикуляції знахідка, що людина (або герой) – істота суперечлива. Від внутрішньої Тіні неможливо

ізолюватись. Вона виринатиме іноді у передбачуваних обставинах, а іноді й ні. Символічною мовою кажучи, Тінь – це Антихрист всередині нас, не в значенні джерела зла, а в значенні внутрішнього вчителя. Якби ми були ідеальними, вчитись на помилках і розвиватись не було б потреби, а, як уже стало очевидно, в цьому й полягає призначення.

Я навмисно обрала цей фільм, адже він, на перший погляд, абсолютно секуляризований, проте, підсумкова мораль підтверджує раціональність схилення до існування Божого задуму й того, що наше волевиявлення - не безмежне. Точніше кажучи, воно може бути безмежне, однак, чи подарує це нам внутрішню опору й щастя?

Моя робота стоїть на фундаменті міждисциплінарного підходу. Я намагалася залучити теологічні, філософські й культурологічні оптики одразу. Однак, якби я писала роботу заново, я б звузила об'єкт дослідження, позаяк наразі мені відомо, наскільки широким є дослідницьке поле концепту призначення. Значущість для культурології полягає в напрацюванні проблемних точок, пов'язаних із концептом призначення і метафор, з поміттю яких, його можна аналізувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Платон, Держава. Львів: Видавництво Апріорі, 2021. ст.67. Boethius, Severin. The Consolation of Philosophy. Translated by Richard Green, Penguin Classics, 2000.
2. Боецій, Розрада від філософій. Львів: Видавництво Апріорі, 2024. ст.112.
3. Іммануїл Кант, Критика чистого розуму. Київ: Видавництво Юніверс, 200. ст.58.
4. Bhikkhu Bodhi, trans. The Connected Discourses of the Buddha: A New Translation of the Samyutta Nikaya. (Boston: Wisdom Publications, 2000), ст.27.
5. Конфуціанські цінності та їх вплив на формування змісту морального виховання в Китаї у XX ст/ В.І. Трубіцина // Наука і освіта. – 2011. - №6. – ст.231
6. Антоніо Джірланда, Ключ до Біблії. Старий завіт, пер. П. Смур. Львів: Видавництво Свічадо, 2011. ст.34.
7. Warren, Rick. The Purpose Driven Life. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2002.
8. Baggini, Julian. What's It All About? Philosophy. Oxford University Press, USA, 2005.
9. Cho, David. The covenant life. Find your God–Given Purpose in life, Resource Publications, 2020
10. Swinburne, Richard. The Existence of God. New York: Oxford University Press, 2004.
11. Hoffmann, Elizabeth J., and Katherine J. MacKinnon. Finding Purpose: Environmental Stewardship as a Personal Calling. New York: Oxford University Press, 20XX.
12. Dispenza, Joe. Breaking the Habit of Being Yourself. Carlsbad: Hay House, 2012.

13. Карл Густав Юнг, *Aion: Нариси щодо символіки самості*. Львів: Видавництво Астролябія, 2019.
14. Spierig, Michael, and Peter Spierig, directors. *Predestination*. Stage 6 Films, 2014.
15. Heinlein, Robert A. "All We Zombies." In *The Best Science Fiction of the Year: Volume 1*, edited by Neil Clarke,. Skyhorse Publishing, 2016. p.45–62.
16. Карл Густав Юнг, *Aion: Нариси щодо символіки самості* (Львів: Астролябія, 2019).
17. Антоніо Джирланда, *Ключ до Біблії. Старий завіт*, пер. П. Смур (Свічадо, 2011).
18. Winburne, Richard. *The Existence of God*. Oxford: Clarendon Press, 1979.
19. Spierig, Michael, and Peter Spierig, directors. *Predestination*. Stage 6 Films, 2014.
20. Heinlein, Robert A. "All We Zombies." In *The Best Science Fiction of the Year: Volume 1*, edited by Neil Clarke, 45–62. Skyhorse Publishing, 2016.
21. "Etymonline", у *Online Etymology Dictionary*, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.etymonline.com>
22. "Дж. Локк: душа як "tabula rasa", Махній М. М. *Історія психології: навчальний посібник*. Київ: Видавничий дім "Слово", 2016, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://makhniy-history.blogspot.com/2018/04/45-tabula-rasa.html?m=1>
23. Рус Август, *Лакан: вступ до структурного психоаналізу*. Київ: Видавництво Komubook, 2022.
24. Кальвінізм, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://twothreedots.com/2017/06/19/one-more-time-about-calvinism/>
25. Uys, Jamie, director. *The Gods Must Be Crazy*. 1980.

26. Архетип, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D1%85%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BF>
27. Jung, Carl. *Modern Man in Search of A Soul*. London: Routledge & Kegan Paul, 1933.
28. “Мультимедійний навчальний посібник філософія”, Національна Академія Внутрішніх Справ Кафедра Філософії Права Та Юридичної Логіки, 2016, [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://arm.naiu.kiev.ua/books/filosofia-30012017/nmm/plan_sem.html.
29. Gumbrecht, Hans Ulrich. *Production of Presence*. Chicago: University of Chicago Press, 2004.
30. Ганс Ульрих Гумбрехт, *Продукування присутності. Що значення не може передати*, пер. Іван Іващенко. Харків: Видавництво IST Publishing, 2020
31. Andrii Vaumeister, “Лекции по метафизике. Лекция 1/17. Метафизический поворот в современной философии.”, YouTube, 29 квітня 2017, відео, XXXX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=IzzuVMWrU9U>.
32. “Медитації про першу філософію” з Олегом Хомою. Cowo.книги. Ч.1/4, YouTube, 4 червня 2019, відео, XXXX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=IkrLUsmv6nE>
33. Akoijam Thoibisana, *Heidegger on the Notion of Dasein as Habited Body / Akoijam Thoibisana // Indo-Pacific Journal of Phenomenology/ Volume 8, Edition 2 – 2008*
34. Шилов О. А. *Феноменологія Гуссерля, її роль і значення для сучасної філософії* [Електронний ресурс] / О. А. Шилов, О. О. Дольська // *Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес : матеріали всеукр. наук.-теорет.*

конф. студ. і аспірантів, 19-20 квітня 2023 р. / гол. ред. А. В. Кіпенський ; Нац. техн. ун-т “Харків. політехн. ін-т”. – Електрон. текст. дані. – Харків, 2023. – С. 68-69.

35. Разумная Вера (Вост. Европа), “Ричард Суинберн: разумность Христианства — бытие Бога, дуализм, воскресение | 🎧 РВ Подкаст #20”, YouTube, 10 листопада 2021, відео, ХХХХ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=F4W_WJqPY1I.

36. Barthes, Roland, *The rustle of language*. New York: Hill and Wang, 1986. p. 59-60

37. Юлия Кристева. Бахтин, слово, диалог и роман // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму. - М.: Прогресс., 2000. Ст 429

38. UAkino.club [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uakino.club/filmy/genre_detective/660-priznachennya.html

39. Hannah Kaufman, *Movie Review: ‘Predestination’*. 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thehoia.com/guide/movie-review-predestination/>

40. Jenée Wilde, *Science fiction paradox and the transgender look: how time travel queers spectatorship in Predestination* / Jenée Wilde // *Jump Cut: A Review of Contemporary Media* / No. 60 – 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ejumpcut.org/archive/jc60.2021/Wilde-Predestination/text.html>